Октябрнинг 50 йиллиги

ПАХТАМИЗ 300.000 ТОННАДАН ОШДИ

ДАЛА ГВАРДИЯЧИЛАРИ БУНКЕРЛАРДАН САЛКАМ 200.000 ТОННА ПАХТА ТЎКДИЛАР.

МАРРАГА ЕТИБ КЕЛГАН БЎКА ВА ЮҚОРИ ЧИРЧИҚ БАҲОДИРЛАРИГА ЭЛ-ЮРТ ҚОЙИЛ!

БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИ ВА МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

14 ЙИЛ ЧИҚИШИ

№ 204 (3686).

14 ОКТЯБРЬ

ШАНБА

1967 ЙИЛ

Баҳоси 2 тийин.

КИРОВ НОМЛИ СОВХОЗ ПАХТАКОРЛАРИНИНГ ҒАЛАБАСИ

Областимизнинг йирик хўжаликларидан бири—Ўрта Чирчиқ районидаги Киров номли совхоз пахтакорлари катта меҳнат ғалабасини қўлга киритдилар. Улар пландаги 7250 тонна ўрнига 7260 тонна пахта топшириб, йиллик планларини муваффақиятли адо этдилар. Топширилган ҳосилнинг 5000 тоннаси машиналар билан териб олинди.

Йиғим-терим қизғин кунларида совхоз даласида юзта «зангори кема» тўхтовсиз ва унумли ишлаб турди.

Бу йилги юбилей йилида кўпгина механик-ҳайдовчилар ўз зиммаларига конкрет мажбурият олган эдилар. Улар ўз сўзларининг устидан чиқдилар. С. Далимов 100 тонна, Тошболта Турсунбоев 110 тонна пахта терди. Ўтган йили райондаги ғаллакор—Тошкент насчилик совхозидан бу ерга бутунлай кўчиб келган Абдурашид Тошматов 80 тонна пахта терди. Шунингдек Э. Султонов, К. Исмоилов, Я. Усмонов ўртоқлар 75—90 тоннага етказиб пахта териб топширдилар.

Киров номли совхознинг азамат пахтакорлари яна пландан ташқари 1300 тонна пахта топшириш, 3420 гектар ернинг ҳар гектаридан олинадиган ҳосилни 25 центнердаига етказишга аҳд қилдилар.

«ҚИЗИЛ ЎЗБЕКИСТОН» КОЛХОЗИ МАРРАГА ЕТДИ

Кеча Оржоникидзе районидаги машъал «Қизил Ўзбекистон» колхози пахта тайёрлаш йиллик планини районда биринчи бўлиб бажарди. Давлат омборларига 2900 тонна «оқ олтин» етказиб берилди. Колхознинг Э. Бўронбоев, Ю. Сойипов, Т. Абдуқодиров, Ф. Ҳакимов ўртоқлар бошлиқ участкаларининг пахтакорлари бу ютуққа катта ҳисса қўшдилар.

Улуғ Октябрнинг шонли юбилейини янада катта зафарлар билан кутиб олишга аҳд қилган колхоз меҳнаткашлари давлатга пландан ташқари 600 тонна «оқ олтин» сотиш мажбуриятини олдилар.

Бўка районидаги Свердлов номли колхоз бу йил йиллик планини биринчилар қаторида бажариб катта ютуқни қўлга киритди. Бу соҳада механизаторларнинг иши ҳал қилувчи роль ўйнади. Ҳосилнинг асосий қисми машиналарда териб олинди. Суратларда (чапдан ўнгга): ҳозиргача 70 тоннадан ортиқ пахта терган Абдусаттор Абдувоидов. Колхоз даласида машина терими пайти.

80 МИНГ ТОННА УЧУН!

Районимиз пахтакорлари дастлабки ғалабага эришган кунда, биздан илгари маррага етган пешқадам оққўрғонлик ва янгийўллик пахтакорларини чин кўнгилдан табриклаб муборакбод қилишни истаймиз. Ғалабаларингиз муборак бўлсин азиз ҳамкасблар!

Бизнинг район меҳнаткашлари ҳам юбилей йили хирмонига 66266 тоннадан зиёд «оқ олтин» тўкиб дастлабки ғалабага эришдилар. Район колхоз, совхозлари манзилга асосан 33 иш кунида етдилар. Ҳозиргача топширилган пахтанинг 98 проценти биринчи сортга қабул қилинди. 48 минг тоннаси «зангори кема» бункерларидан тўкилди.

Бу йил жуда кўп хўжаликлар пахта йиғим-теримини яхши тайёрлик кўрган холда уюшқоқлик билан ўтказмоқдалар. Айниқса «Гулистон», «Партия XX съезди», «Октябрь 40 йиллиги», Свердлов номли, «Ленинобод», Тимирязев номли, Жамбул номли, Ленин номли колхозлар пахта теримида пешқадам бўлдилар. Кўп колхозлар сентябрь ойида йиллик планини бажардилар. Бир қатор колхозлар 85—95 процент пахтани фақат машиналар билан териб олдилар.

Албатта, машина билан бунчалик кўп пахта териш ўз-ўзидан қўлга киритилмади. Чигит бу йил 5 кун олдин экиб бўлинди, 20 апрелда кўчат текис бўлди. Ҳозирги шароитда пахта йиғим-терими асосан машиналар билан ўтказилмоқда. Шунинг учун ёз бўйи ўтказилган бутун тадбирлар шу асосий мақсадга мослаб олиб борилди. Маълумки, ҳосил мўл бўлса, ғўза ораларида ёввойи ўт бўлмаса, пахта эрта пишиб етилса машина билан пахта териш унумли бўлади. Бу мақсадга фақат ғўзани сифатли парвариш қилиш йўли билан эришмоқ мумкин.

Район партия, совет ва хўжалик ташкилотлари мана шу асосий мақсадга эришиш учун колхозчилар, совхоз ишчилари ўртасида катта сиёсий, тарбиявий ва ташкилий ишлар олиб бордилар. Айниқса ғўза парваришида ҳар бир кишининг шахсий жавобгарлигини оширадиган, ғўза парваришидаги ҳар бир ишнинг сифатли ўтказилишини таъминлайдиган тахтача қоқиб ер бўлиб бериш усули барча хўжаликларда кенг жорий этилди ва мустаҳкамланди. Район партия, совет активлари бевосита колхоз, совхозларга бориб ҳар ўн беш кунда колхозчилар бажарган ишини қабул қилиб турдилар. Бу партия, совет ходимлари билан оддий колхозчилар ўртасидаги бевосита муносабатни якинлаштирди ва кучайтирди. Бу йил далаларда кўчат етарли бўлди. Пайкалларда ёввойи ўтлар деярли бўлмади. Пахта машинабоп бўлиб етиштирилди.

Пахта йиғим-теримида, умуман пахтачиликда етакчи роль ўйнаётган механизаторларимизнинг маҳорати, иш малакалари ошиб бораяпти. Улар энди пахтани ерга тўкмай теришга яхшироқ ўрганиб олмоқдалар. Бу йил Андижон областидаги «Совой» совхозининг механизаторлари изидан борган бир қатор механик-ҳайдовчиларимиз пахтани ерга тўкмай териш ҳаракатига қўшилдилар. «Октябрь 40 йиллиги» колхози, 1-«Пискент» совхозининг 5, 2-«Пискент» совхозининг 3-бўлимларида уста механик-ҳайдовчилар пахтани ерга тўкмай териб бошқаларга намуна бўлмоқдалар. Бу ижобий ҳаракатни район партия комитети, район ижроия комитети ҳар тарафлама қувватлаб турибди. Бу йиғим-терим ҳаражатларини камайтиради. Хўжаликларга иқтисодий наф келтиради.

Бу йилги ишимиз айниқса колхозларда ҳосилдорликнинг ошиб бориши билан характерлидир. Бир вақтлар қолоқ бўлган «Октябрь 40 йиллиги» колхози ҳосилдорликда биринчи ўринга чиқиб олди. Ҳозиргача пландаги 22 ўрнига 27 центнердан ҳосил кўтарилди. Тимирязев номли колхозда ҳосилдорлик гектар бошига 4,5 центнер ошди. «Партия XX съезди» колхози аъзолари ҳозиргача ҳар гектар ердан пландагига қараганда 5 центнердан ортиқ ҳосил йиғиб олдилар. Энг қолоқ ҳисобланган Свердлов номли, Карл Маркс номли колхозлар ҳам бу йил яхши натижаларга эришдилар.

Район хўжаликларида ҳосилдорликни 10—12 центнердан оширган звенолар сони ҳозир жуда кўп. «Партия XIX съезди» колхозидаги Беккул Йўлдошев бошлиқ звенода планга нисбатан ҳосилдорлик 12, «Ленин йўли» колхозидаги Турғун Деҳқонов бошлиқ звенода 10,7, Свердлов номли колхозда Қаршибой Бердиқулов бошлиқ звенода 12,3, 2-«Пискент» совхозидаги Ҳакимполвон Бегматов бошлиқ звенода 12 центнер кўтарилди.

Районимизда 801 механизатор раҳбарлик қилаётган звенолар чинакам пахта усталари, техникадан фойдаланишнинг чинакам омилкорлари бўлиб бормоқдалар. Улар мўл ҳосил етиштирибгина қолмай, ўзлари етиштирган ҳосилни машина билан териб олишда ажойиб ташаббус кўрсатмоқдалар. Михаил Галин, Алибой Йўлдошев, Асрор Астанов, Мурод Қурбонов, Тўлаган Аҳмедов сингари механик-ҳайдовчилар районимизнинг фахри бўлиб қолдилар. Уларнинг ҳар бири мавсум бошидан бери 120—150 тоннадан пахта териб хирмонларимизга барака киритдилар.

КПСС Марказий Комитетининг март Пленуми, партия XXIII съездининг моддий рағбатлантириш асосида ҳақ тўлаш тўғрисидаги қарорларини турмушга оширилаётгани туфайли район хўжаликлари илдам қадамлар билан юксалмоқдалар. Районимиз колхозларида эришилган бу ғалабалар ҳам партиямиз қарорининг ижобий натижаси, моддий рағбатлантириш тадбирларининг дастлабки мевасидир.

Колхоз ва совхозларда ҳосилдорлик ошиб бораётгани, кўпроқ даромад қилинаётгани туфайли колхозчиларнинг иш ҳақлари, оладиган даромадлари йилдан-йилга кўпайиб бораяпти. 1962 йилда район колхозчилари бир йилда 633 минг сўм соф даромад олган эдилар. Бултур эса бу даромад 1 миллион 66 минг сўмга етди. Бу йил ундан ҳам ошади.

Пахтани машина билан кўп тераётган колхозлар катта иқтисодий наф олмоқдалар. Чунки топширилган пахтанинг кўп қисми биринчи сортларга қабул қилиняпти. Ўтган йили колхозлар юқори сортга топширилган пахтадан 1 миллион 799 минг сўм фойда кўрдилар, бу йил эса шундай фойда 2 миллион сўмга етади.

Район пахтакорларининг юбилей йилида қилган ишларининг баъзи якун ва самаралари шундан иборат. Ҳали йил якунлангани, йиғим-терим тугагани йўқ. Далаларимизда иш қизғин давом этмоқда. Пайкалларда ҳали пахта сероб. Районимизнинг азамат колхозчилари, совхоз ишчилари юбилей йилини катта меҳнат зафарлари билан кутиб олишга қаттиқ бел боғлаб, пландан ташқари яна 12 минг тонна пахта топшириш, умумий ҳосилни 80 минг тоннага етказишга, машина билан териб олинган пахтани 55 минг тоннага етказишга қарор қилдилар. Лафзи ҳалол пахтакорларимиз бу мажбуриятни ҳам шараф билан бажариб, 50 йиллик байрамимизни муносиб кутиб оладилар.

Т. РАЖАБОВ,
Бўка район партия комитетининг биринчи секретари.

Р. ҚОДИРОВ,
район ижроия комитетининг раиси.

К. СОДИҚОВ,
район қишлоқ хўжалик бошқармасининг бошлиғи.

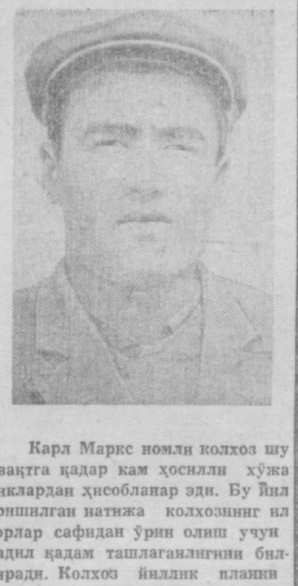

Карл Маркс номли колхоз шу вақтга қадар кам ҳосилли хўжаликлардан ҳисобланар эди. Бу йил эришилган натижа колхознинг илғорлар сафидан ўрин олиш учун дадил қадам ташлаганлигини билдиради. Колхоз йиллик планини муддатидан анча илгари муваффақиятли адо этди. Суратларда (юқоридан пастга): колхоз раиси Т. Махдумов. Мавсумда 80 тонна пахта терган механик-ҳайдовчи Вали Мамажонов.

Юбилей йили ОҚ ОЛТИНИ

ОБЛАСТИМИЗ РАЙОНЛАРИДА ПАХТА ТАЙЁРЛАШНИНГ БОРИШИ ТЎҒРИСИДА 13 ОКТЯБРГАЧА БЎЛГАН МАЪЛУМОТ

(Планга нисбатан процент ҳисобида).

Районлар	бир кунда	мавсум бошидан бери	Машина терими: Бир кунда	Машина терими: мавсум бошидан бери
ОҚҚЎРҒОН	2,21	105,76	2,75	120,86
ЯНГИЙЎЛ	1,91	101,03	1,89	107,32
БЎКА	3,59	100,05	4,28	122,76
Юқори Чирчиқ	3,53	96,60	4,37	137,83
Ўрта Чирчиқ	2,77	96,38	3,40	120,28
Оржоникидзе	3,40	86,50	3,27	78,36
Бекобод	2,79	68,70	3,59	78,94
Область бўйича:	2,71	95,96	3,27	113,75

Райондаги Ҳамза номли колхозда ака-ука Эргаш ва Салим Азимовларни ҳамма ҳурмат қилади. Улар механизаторликда кўпчиликка намуна бўлмоқдалар. Шу кунгача бу ака-укаларнинг терган пахтаси 180 тоннадан ошиб кетди.

Н. Тўраев фотолари.

СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ СЕССИЯСИ

Кеча, 12 октябрь, куннинг иккинчи ярмида депутатлар «Умумий ҳарбий мажбурият тўғрисида»ги СССР қонун лойиҳасини муҳокама қилишга киришган эдилар.

Музокараларда депутатлардан Озарбайжон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари **В. Ю. Охундов,** СССР маориф министри **М. А. Прокофьев,** ВЛКСМ Марказий Комитетининг секретари **Б. Н. Пастухов,** армия генерали, СССР ДОСААФ Марказий Комитетининг раиси **А. Л. Гетман,** Ленинград шаҳридаги С. М. Киров номли «Электросила» заводининг слесарь-инструменталчиси **Н. Н. Русаков,** авиация генерал-лейтенанти **Н. М. Сморохов** сўзга чиқдилар.

СССР Олий Совети Иттифоқ Совети ва Миллатлар Советининг қўшма мажлисида ҳар иккала палата депутатлари «Умумий ҳарбий мажбурият тўғрисида»ги қонунни алоҳида-алоҳида овоз бериб, бир овоздан қабул қилдилар.

СССР Олий Совети ҳар икки палатасининг депутатлари РСФСРдан депутат **М. А. Ясновни** ва Литва ССРдан депутат **М. Ю. Шумаускас**ни СССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосарлари қилиб сайладилар.

М. А. Яснов СССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари қилиб сайланганлиги муносабати билан у Миллатлар Советининг план-бюджет комиссияси раиси вазифасидан озод қилинди.

Депутат **К. М. Герасимов** СССР Олий Совети Миллатлар Советининг план-бюджет комиссияси раиси қилиб сайланди. У Миллатлар Советининг саноат, транспорт ва алоқа комиссияси аъзоси вазифасидан озод қилинди. Депутат **В. В. Гришин** СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси қилиб сайланди.

Шу билан СССР Олий Советининг учинчи сессияси ёпилди.

СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ СЕССИЯСИ

УМУМИЙ ҲАРБИЙ МАЖБУРИЯТ ТЎҒРИСИДАГИ ҚОНУН ЛОЙИҲАСИ ҲАҚИДА

СССР Мудофаа министри депутат А. А. ГРЕЧКО доклади

Совет ҳукумати «Умумий ҳарбий мажбурият тўғрисида»ги янги қонун лойиҳасини ССР Иттифоқи Олий Советининг III сессияси муҳокамасига киритмоқда. Ана шу ҳужжатнинг моҳиятини айтиб бериш менга топширилган.

Мазкур масала партиямиз билан давлатимизнинг мамлакат мудофаа қобилиятини мустаҳкамлаш соҳасидаги фаолиятида ғоят муҳим аҳамиятга эга.

Маълумки, умумий ҳарбий мажбурият тўғрисида ҳозир амалда бўлган қонун 1939 йил сентябрида, яъни бундан 28 йил муқаддам қабул қилинган эди. Шу вақт ичида кўп ўзгаришлар бўлди. Мамлакатимиз турмушининг барча соҳаларида жуда катта ўзгаришлар юз берди.

Ҳозирги замон шароитида Совет давлатининг хавфсизлигини таъминлашга мамлакатнинг бутун аҳолисини Социалистик Ватанни қўлга қурол олиб, ҳимоя қилиш учун тайёрлашга бўлган талаблар тағин ҳам кўпроқ кучайди. Умумий ҳарбий мажбурият тўғрисидаги янги қонуннинг қабул қилиниши рўй берган ўзгаришларга мос бўлиб тушади ва партиянинг мамлакат мудофааси масалалари ҳамиша диққатимиз марказида бўлсин, деган талабларининг руҳига мос келади.

Мамлакат хавфсизлигини мустаҳкамлаш коммунизм қуриш вазифаларини муваффақиятли амалга оширишнинг энг зарур шартларидан биридир. Жаҳонда бизнинг тузумимизга душман бўлган агрессив империалистик кучларнинг мавжудлиги шуни тақозо этади. Владимир Ильич Ленин, модомики жамият антогонистик синфларга бўлинган экан, модомики империализм яшаб турган экан, Советлар мамлакатига қарши ҳарбий авантюралар хавфи йўқолмайди, деб айтган эди.

«...Сиёсатимизнинг биринчи панди-насиҳати, ишчи ва деҳқонларнинг ҳаммаси уқиб олиши лозим бўлган сабоқ шуки деган эди, В. И. Ленин гражданлар уруши тугаганидан кейин кўп ўтмай бизнинг доим ҳушёр бўлмоғимиз, атроф-теварагимизда бизга очиқдан-очиқ жуда зўр душманлик қилиб турган кишилар, синфлар, ҳукуматлар борлигини эсда тутмоғимиз лозим».

Совет ҳокимияти яшаб келаётган йиллар мобайнида халқимиз бир неча бор қўлга қурол олиб империалистик босқинчиларга зарба беришга, Октябрнинг улуғ ғалабаларини ҳимоя қилишга мажбур бўлди.

Ўтган ярим аср мобайнида империализмнинг позициялари гарчи анча заифлашиб қолган бўлса ҳам, аммо унинг агрессив моҳияти ўзгаргани йўқ. «Капитализм умумий кризисининг чуқурлашиб бораётганлиги, унинг зиддиятлари кескинлашаётганлиги империализм авантюризмини, унинг халқлар учун, тинчлик ва социал тараққиёт учун хавф-хатарини кучайтирмоқда»,— дейилади партия XXIII съезди қарорларида.

Кейинги вақтлардаги воқеалар XXIII съезднинг ана шу хулосасини яққол исботлади.

Империалистик давлатларнинг халқлар тинчлиги, озодлиги ва мустақиллиги ишига душманликдан иборат сиёсати, уларнинг ер юзи турли қисмларидаги агрессив ҳаракатлари халқаро вазиятни кескинлаштириб юборди, янги жаҳон уруши чиқиши хавфини кучайтирмоқда.

Тинчлик учун сидқидил курашчилар бўлган марксчи-ленинчилар ҳеч қачон пацифист бўлган эмаслар. Улар адолатли урушларни ҳамиша қўлаб-қувватлаб келганлар, революция ғалабаларини, Ватан озодлиги ва мустақиллигини империалистик агрессиядан зўр қатъият ва мавжуд барча воситалар билан ҳимоя қилиш зарурлигига асосланиб, иш кўриб келганлар.

Коммунистик партия ва ўз халқига содиқ бўлган Совет Армияси ва Флотининг жангчилари ҳарбий маҳоратни сабот билан эгалламоқдалар. Ўзларининг жанговар тайёрлигини оширмоқдалар ва Ватанга фидокорона хизмат қилиш билан барча совет кишиларини иззат ва ҳурматига сазовор бўлдилар.

Партия ҳарбий қурилиш соҳасидаги ўзининг бутун фаолиятида мамлакатнинг мудофаа қобилиятини, Қуролли Кучларнинг жанговар қобилиятини мустаҳкамлаш — бутун халқнинг, Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи ҳар бир гражданининг иши, деб ҳисоблайди.

Ҳозирги замон уруши (башарти империалистлар шундай урушни бошлайдиган бўлсалар) энг шафқатсиз ва ўз олдига энг қатъий мақсадларни қўйган уруш бўлади. Бу уруш жуда катта территорияларни ўз ичига олади, урушувчи давлатларнинг армияларинигина эмас, балки аҳолисини ҳам ўз гирдобига олади.

Буларнинг ҳаммаси давлатимиз ҳар бир гражданининг Қуролли Кучлар сафларида туриб, Ватан олдидаги ўзининг муқаддас бурчини бажариш учун бўлган шахсий масъулиятини оширишни талаб қилади.

Шу билан бирга бутун мамлакат аҳолисини агрессорга зарба беришга тайёрлашнинг аҳамияти ошиб бормоқда. Бу эса ҳарбий ватанпарварлик таълим ишларини янада яхшилашни, совет кишиларида урушнинг қаттиқ синовларига бардош бермоқ учун зарур маъ-

(Давоми 2- бетда).

Депутат А. А. ГРЕЧКО докладининг охири

(Боши 1-бетда).

навий, руҳий фазилатларни шакллантиришни тақозо этади. Шунингдек, бу ҳол ёшларни Армия ва Флотдаги ҳарбий хизматга тайёрлаш соҳасидаги бутун ишни такомиллаштиришни кўзда тутади.

ССРнинг «Умумий ҳарбий мажбурият тўғрисида»ги янги қонуни мамлакат мудофаа қобилиятини янада оширишга, СССР Қуролли Кучларини мустаҳкамлашга қаратилгандир. Бу қонуннинг лойиҳаси ушбу сессия муҳокамасига ҳавола қилинган.

Ҳозир амалда бўлган қонунга Қуролли Кучларни қуришнинг ленинча принциплари негиз қилиб олинган бўлиб, бу принциплар давр синовидан муваффақиятли ўтди, ўзининг кучи ва ҳаётийлигини намойиш қилди.

Бироқ, юқорида айтиб ўтилганидек, ўтган 28 йил мобайнида катта воқеалар, зўр ўзгаришлар рўй берди. Халқимизга инсоният бошига тушган энг оғир урушлардан бири бўлган Улуғ Ватан урушини олиб боришга тўғри келди. Совет халқи ва унинг Қуролли Кучлари бу урушда жаҳоншумул-тарихий ғалабага эришди.

Европада фашистларнинг кучи, шунингдек япон милитаризми тормор қилинганлиги жаҳондаги воқеаларнинг бутун боришига, социализм билан капитализм ўртасидаги кучларнинг нисбатига жуда катта таъсир ўтказди.

Улуғ Ватан уруши арафасида Совет Иттифоқи бирдан-бир социалистик давлат эди ва унинг Қуролли Кучлари социализм ғалабаларини ҳақиқатда якка-ёлғиз ҳимоя қилган эди.

Ҳозир аҳвол батамом ўзгариб кетди. Урушдан кейинги йилларда жаҳон социализм системаси вужудга келди ва мустаҳкамланди. Қардош социализм мамлакатлари ўртасида барча соҳаларда, жумладан ҳарбий соҳада яқин ҳамкорлик ўрнатилди.

Империалистлар агрессив НАТО блокини тузганлигига жавобан 1955 йил майида Варшава шартномаси имзоланди. Бу шартнома социалистик ҳамдўстлик мамлакатлари хавфсизлигини таъминлаш, Европада ва бутун дунёда тинчликни мустаҳкамлаш ишига муҳим ҳисса бўлиб қўшилди. Муштарак мақсадлар, вазифалар ва тарихий тақдир негизида Варшава шартномасида қатнашувчи давлатлар армиялари ўртасида дўстона муносабатлар вужудга келди. Эндиликда Совет Иттифоқи ва унинг Қуролли Кучларигина эмас, шу билан бирга қардош социалистик мамлакатлар ва уларнинг армиялари ҳам империалистларнинг бирлашган кучларига қарама-қарши бўлиб турибди.

Бу ҳол ўз навбатида бизнинг давлатимиз ва унинг армияси олдига интернационал характердаги янги вазифаларни қўйди.

Умумий ҳарбий мажбурият тўғрисида ҳозир амалда бўлган қонун қабул қилингандан кейин мамлакатимизнинг ичкарисида ҳам катта ўзгаришлар бўлди. Социализмнинг тўла ва узил-кесил ғалабасига эришилди. Социализм ва коммунизм қуриш жараёнида ишчилар синфи билан колхозчи деҳқонларнинг иттифоқи мустаҳкамланди. СССР халқларининг дўстлиги мустаҳкамланди. Коммунистик партиянинг Совет жамиятидаги раҳбарлик роли тағин ҳам юксалди.

Совет давлатининг экономикаси беқиёс ўсди. Ватан куч-қудрати ва равнақининг негизи бўлмиш совет индустрияси олға томон жуда илгарилаб кетди. Қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда катта-катта муваффақиятларга эришилди. Фан ва техника ғоят ривож топди.

Масалан бу йил Совет Иттифоқи саноати урушдан аввалги 1940 йилдагига қараганда беш ярим баравардан зиёд кўп пўлат, тўққиз баравардан зиёд кўп нефть ва ўн икки ярим бараварга яқин кўп электр энергияси ишлаб чиқаради. Бунда шуни ҳам таъкидлаб ўтиш керакки, урушдан кейинги йилларда ҳозирги замон индустрияси, фан ва техникасининг мамлакат мудофаасини мустаҳкамлаш учун энг муҳим аҳамиятга эга бўлган тармоқлари: энергетика, металлургия, электроника, машинасозлик ва приборсозлик, химия саноати ва бошқа тармоқлари энг кўп ривож топди.

Социалистик саноатнинг ғоят юксалганлиги, унинг ривожида структура силжишлари рўй берганлиги армиямиз билан флотимизни энг мукаммал ҳарбий техника — ядро қуроли, турли вазифаларни бажарувчи ракеталар, овоздан тез учадиган самолётлар, янги танклар, атом сув ости кемалари ва курашнинг бошқа кўпгина замонавий воситалари билан таъминлаш имконини берди.

Совет Армияси билан Ҳарбий Денгиз Флоти ўзининг техникавий қуроллари ва жанговар имкониятларига кўра 1939 йилдагидан анча фарқ қилади.

Масалан, ҳозирги замон мотоўқчи дивизияси 1939 йилги дивизияга нисбатан танклар жиҳатидан 16 баравар, бронетранспортерлар ва бронемашиналар жиҳатидан 37 баравар, автомат қуроллар жиҳатидан 13 баравар, радиоалоқа воситалари жиҳатидан 5 баравар устун туради ва ана шу техниканинг сифати жиҳатидан унинг устунлиги беқиёсдир.

Дивизиянинг техника билан қуролланганлигини ўстириш унинг жанговар имкониятларини анча оширди. Чунончи, 1939 йилда бир дивизиядаги артиллерия ва миномётларнинг бир йўла отадиган снаряд ва миналарнинг вазни 1700 килограмм бўлган бўлса, ҳозирги замон дивизиясининг бир йўла отган снаряди вазни 53.000 килограммга тенг. Бунда ядро қуроли ҳисобга олинмаган. Унинг қудрати эса бир неча юз баравар кўпдир. Дивизиянинг энергия билан қуролланиши қуйидагичадир: 1939 йилда моторлар қуввати бир кишига ҳисоблаганда 3 от кучига баравар эди, ҳозирги вақтда эса моторларнинг қуввати бир кишига 30 от кучидан кўп тўғри келади.

Қўшинларнинг ҳар бир турида, қуролли Кучларнинг ҳар бир хилида ҳам аҳвол шундай.

Шу йиллар ичида ҳарбий авиация ривож топиб, поршенли двигателлар ўрнатилган самолётлар ўрнига соатига 2.5—3 минг километр тезлик билан учадиган замонавий реактив машиналар пайдо бўлди. Реактив самолётдан бир йўла ташланадиган бомбалар қуввати 1939 йилги даврдаги самолётларнинг имкониятидан беш баравар ошиб кетди.

Депутат ўртоқлар, шу юксак минбарда туриб, Армия ва Флотнинг бутун шахсий состави номидан партия ва ҳукуматга мамлакатнинг Қуролли Кучлари тўғрисида қилинаётган доимий ғамхўрлик учун чуқур ташаккур айтишга ижозат бергайсиз. Ишчилар, олимлар, инженерлар, техниклар — бутун совет халқи бизга мана шундай даҳшатли қуролни бериб қўйганлик учун уларга ўз ташаккуримизни билдирамиз ва совет кишилари, агар лозим бўлиб қолса, бу қуролдан ўз Ватанини ҳимоя қилмоқ учун моҳирлик билан фойдаланади, деб ишонтирамиз.

Ўртоқлар! Бизнинг мамлакатимизда амалга оширилган чуқур социал ўзгаришлар ҳам Қуролли Кучларга, уларнинг жанговар қувватига катта таъсир ўтказди ва ўтказиб келмоқда.

Социализм совет кишиларининг маънавий ҳаётини бениҳоя юксакликка кўтарди ва бойитди.

Одамларнинг маданияти, илмини ошириш соҳасида ўтган вақт ичида анча олдинга силжидик. 1939 йилда ўтказилган аҳоли рўйхати маълумотларига қараганда, бизнинг мамлакатимизда 9 ёшдан 49 ёшгача бўлган аҳолининг 12,6 проценти саводсиз эди. Ҳозирда Совет Иттифоқи ёппасига саводхон мамлакатдир. Тўла ва тўлиқсиз ўрта ва олий маълумотли кишилар сони анча кўпайди. Ҳар бир минг кишига ҳисоблаганда бундай кишилар сони 1939 йилдан 1967 йилгача бўлган давр ичида 83 кишидан 360 кишига етди, яъни қарийб тўрт ярим баравар кўпайди.

Совет кишиларининг билим даражаси ошиб борганлиги натижасида Қуролли Кучларнинг шахсий составида катта ўзгаришлар рўй берди. Баъзи маълумотларни айтиб ўтаман.

1939 йилда Армия ва Флотнинг кадрлари орасида олий ва ўрта маълумотли ҳарбий хизматчилар қарийб 12 процентни, тўлиқсиз ўрта маълумотли ҳарбий хизматчилар 27,5 процентни, бошланғич маълумотли ҳарбий хизматчилар тахминан 60,5 процентни ташкил қилар эди. Ҳозирги вақтда Қуролли Кучларнинг шахсий состави орасида олий ва ўрта маълумотли кишилар қарийб тўрт баравар кўпайиб, бутун шахсий составнинг 46 процентга яқинини ташкил қилади.

Тўлиқсиз ўрта маълумотли ҳарбий хизматчилар икки баравар кўпайди, яъни 54 процентга етди, бошланғич маълумотга эга бўлган кишилар эса бир неча ўн баравар камайди ва ҳозир салкам бир процентни ташкил қилади.

Офицерлар составини олиб қарасак, уларнинг маълумот даражаси тағин ҳам кўпроқ ошди. Ҳозир совет офицерлари орасида ҳар тўрт кишидан бири олий ҳарбий маълумотга ёки бошқа махсус олий маълумотга эга. Инженер-техниклар составининг салмоғи 1945 йилдагига нисбатан уч баравардан зиёдроқ кўпайди.

Армия ва флот коммунистлари ва комсомолларининг сафлари анчагина ўсди Армия ва Флотда 1939 йилда КПСС аъзолари ва аъзоликка кандидатлари ўн бир ярим процент, комсомоллар 41 процент эди. Ҳозир Армия ва Флотнинг шахсий составида коммунистлар йигирма икки процентни ва комсомоллар 60 процентдан кўпроқни ташкил қилади.

Мамлакатимизда, Армияда ва Флотда жуда катта ўзгаришлар рўй берганлиги, Ватанни қуролли ҳимоя қилиш учун одамларни тайёрлашга нисбатан қўйилаётган талаблар ошганлиги натижасида умумий ҳарбий мажбурият тўғрисида ҳозир амалда бўлган қонуннинг бир қанча моддаларини қайта кўриб чиқиш зарур бўлиб қолди. Қонуннинг ҳамма моддаларини социалистик Ватанни ҳимоя қилишни ташкил этиш борасида партия томонидан қўйилаётган ҳозирги талабларга тўла равишда мувофиқлаштириш мутлақо зарур ва етилган вазифа бўлиб қолди.

Умумий ҳарбий мажбурият тўғрисидаги қонун лойиҳаси СССР гражданларининг фахрли бурчини бажариш тартибига бир қанча принципиал янги қоидалар киритади. Бунда гап солдатлар, матрослар, сержантлар ва старшиналар учун ҳақиқий ҳарбий хизмат муддатларини қисқартириш; ҳамма гражданлар учун бир хилда бўлган чақириқ ёшини белгилаш; ҳар йил бир марта ўрнига икки марта чақириқ ўтказиш; чақириқ ёшидаги гражданларни чақириқдан қолдириб туриш муддатини қисқартириш; ёшларга бошланғич ҳарбий таълим беришни жорий қилиш ва шулар каби муҳим масалалар устида бораётир.

Қонун лойиҳасининг асосий қоидаларига қисқача тўхталиб ўтишга ижозат бергайсиз.

Қонун лойиҳаси СССР конституциясининг 132-моддасида қўйилган талабларга тўла равишда асосланади. Конституциянинг шу моддасида бундай дейилади: «Умумий ҳарбий хизмат қонундир. СССР Қуролли Кучлари сафида ҳарбий хизмат қилиш СССР гражданларининг шарафли вазифасидир». Шунга асосланиб, СССР граждани бўлган эркакларнинг ҳаммаси қайси ирқ ва миллатга, қайси динга мансуб бўлиши, маълумоти, социал ва мулкий аҳволидан қатъий назар ҳақиқий ҳарбий хизматни ўтиши лозим қилиб қўйилади.

Қонун лойиҳасида медицина маълумотига ва бошқа махсус тайёргарликка эга бўлган хотин-қизлар ҳам ҳарбий бурчни адо этишлари лозимлиги кўзда тутилади. Тинч вақтда улар ҳарбий ҳисобга олиб қўйилишлари, машқ сборларига чақирилишлари, шунингдек 19 ёшдан 40 ёшгача бўлган шундай хотин-қизлар ихтиёрий равишда ҳақиқий ҳарбий хизматга қабул қилинишлари мумкин.

Солдатлар, матрослар, сержантлар ва старшиналар учун ҳақиқий ҳарбий хизмат муддатларини ўзгартириш тўғрисида. Хизмат муддатлари қисқартирилганлиги қонунга киритилаётган энг муҳим ўзгаришларнинг биридир. Бу ўзгариш СССР гражданларининг ҳарбий мажбуриятни бажаришлари билан боғлиқ бўлган бошқа масалаларга ҳам бевосита алоқадордир.

Ҳақиқий ҳарбий хизматнинг 1939 йилги қонунда белгиланган муддатлари бир қанча сабабларга кўра, бир неча марта ўзгартирилди. Чунончи 1950 йилда қуруқликдаги қўшинларнинг ва ички қўшинларнинг оддий состави учун хизмат муддати икки йил ўрнига уч йил қилиб белгиланди. 1955 йилда ҳарбий ҳаво кучларининг соҳил мудофааси қисмларининг ва чегара қўшинлари кемаларининг сержантлари ва солдатлари учун ҳарбий хизмат муддати қисқартирилиб, 4 йилдан 3 йилга келтирилди. Ҳарбий Денгиз Флотининг старшиналари ва матрослари учун эса 5 йилдан 4 йилга келтирилди. Ҳозирги вақтда Ҳарбий Денгиз Флотининг матрослари ва старшиналари 4 йил, қуролли кучлардаги қолган солдатлар ва сержантларнинг ҳаммаси 3 йил хизмат қилмоқда. Бундан ташқари олий маълумотли кишилар учун 1965 йилда ҳарбий хизмат муддати бир йиллик қилиб белгиланди.

Совет ёшларининг умумий маълумот ва техника билими даражаси анча ўсганлиги, маънавий ва жисмоний тайёргарлиги юксак даражага етганлиги ҳарбий ихтисосни, қурол-яроғ ва ҳарбий техникани қисқароқ муддатда эгаллаб олишларига имкон беради.

Шу муносабат билан ҳақиқий ҳарбий хизмат муддатини бир йил қисқартириб, қуйидаги муддатларни белгилаш кўзда тутилади:

— Совет Армиясининг, Ҳарбий Денгиз Флоти, авиациясининг чегара қўшинларининг ва ички қўшинларнинг солдатлари, сержантлари ва старшиналари учун 2 йил.

— Ҳарбий Денгиз Флоти кемаларининг қисмлари кемаларининг ва соҳил қисмларининг ҳамда чегара қўшинлари, денгиз қисмлари қўшинларининг матрослари ва старшиналари учун — 3 йил.

Олий маълумотли кишилар учун хизмат муддатининг бир йил бўлишини сақлаб қолиш таклиф қилинади, чунки улар олий маълумотга эга бўлганлиги сабабли шу муддат ичида ҳарбий ишни эгаллаб олишлари ва запасдаги офицер унвонини олмоқ учун имтиҳонлар топширишга тайёрланишлари мумкин.

Чақириқ ёши тўғрисида. Амалдаги қонунга кўра, ҳақиқий ҳарбий хизматга чақириқ йилида ўн тўққиз ёшга тўлган гражданлар чақирилади, ўрта мактабни ва ўрта мактабга тўғри келадиган ўқув юртларини тамомлаган кишилар эса ўн саккиз ёшда чақирилади. Ҳақиқатда бизда чақириқ ёши иккита — 19 ва 18 ёшдан иборат бўлиб қолган. Қирқинчи йилларда ўрта мактабларни ёшларнинг озчилик қисми тамомлаётганлиги сабабли бунинг учун асослар бор эди, аммо ҳозирги вақтда аҳвол ўзгариб кетди. Яна бунинг устига ёшларимизнинг ҳаммаси ўрта маълумотли бўлиб қоладиган вақт ҳам яқинлашиб қолди. Бу ҳол чақириқ ёшини битта — 18 ёш қилиб белгилаш заруриятини туғдирмоқда, чунки йигитларимизнинг катта кўпчилиги ўрта мактабни мана шу ёшда тамомлаяпти ва уларнинг жисмоний ривожланиши ҳарбий хизмат мажбуриятини муваффақиятли бажаришларига имкон беради.

Чақириқ ёшини камайтириб 19 ёшдан 18 ёшга келтириш мумкинлигини ёшларни ҳарбий билим юртларида ўқиш учун қабул қилиш практикаси исботламоқда. Кўп йиллар мобайнида ҳарбий билим юртларига 18 ёшга етган йигитлар қабул қилинмоқда. Буларнинг ҳаммаси ҳарбий ишни муваффақиятли равишда эгалламоқда ва ҳарбий билим юртларини тамомлаб чиққанларидан кейин қуролли кучларда кўп йиллар давомида офицерлик лавозимларида хизмат қилмоқда.

Шу маълумотларга асосланиб ва ҳарбий хизматга чақириладиган ёшларнинг саломатлиги яхши бўлиб қолганлигини ҳисобга олиб қонун лойиҳасида ҳақиқий ҳарбий хизматга чақириқ кунигача 18 ёшга тўлган йигитлар чақирилади, деб белгилаб қўйиш кўзда тутилади.

Улар ҳарбий хизматни 20 ёшда тамомлаб ҳамда армияда таълим ва тарбия мактабини ўтиб, илм олишни давом эттирмоқ, ишга жойлашмоқ ва шахсий турмуш қурмоғи учун анча қулай шароитга эга бўлиб қоладилар.

Бемалол айтиш мумкинки, солдатлар, матрослар, сержантлар ва старшиналар учун ҳарбий хизмат муддатлари бир йил қисқартирилганлигини, шунингдек чақириқ ёши 18 қилиб белгиланганлигини халқимиз маъқуллаб кутиб олажак.

Чақириқни ўтказиш муддатлари тўғрисида. Амалдаги қонунга кўра, гражданларни ҳақиқий хизматга асосий чақириш ноябрь-декабрь ойида ўтказилади. Олис районларда турган ва чет мамлакатларда турган қисмлар учун чақириш июнь ва сентябрь ойларида ўтказилади. Ҳамма ҳарбий хизматчилар учун эса хизмат муддати чақириқ йилидан кейин келадиган биринчи январдан ҳисобланади. Чақириқнинг ва хизмат муддатларини ҳисоблашнинг бундай тартиби натижасида кўпгина ҳарбий хизматчиларнинг ҳақиқатда қонунда белгиланганига қараганда кўпроқ вақт хизмат қилишларига тўғри келмоқда.

Қонун лойиҳасида гражданларни ҳақиқий ҳарбий хизматга чақиришни баббаравар қисмларга бўлиб, бир йилда икки марта: май-июнда ва ноябрь-декабрда ўтказиш кўзда тутилади. Қонун лойиҳасини тайёрлаш чоғида бу масаланинг ҳамма томони синчиклаб ўрганиб чиқилди ва ҳарбий хизматга чақиришнинг бундай тартиби қўшинларнинг жанговар тайёргарлигини лозим бўлган даражада сақлаб туриш учун хийла қулай шароит вужудга келтириши аниқланди. Бундан ташқари чақириқнинг мана шу муддатларда ўтказилиши қишлоқ хўжалигимизнинг манфаатларини ҳисобга олади, чунки, кўкламги дала ишлари ҳамма жойда май-июнь ойларига келиб тугайди, ҳосилни йиғиб-териб олиш эса ноябрь-декабрь ойларига келиб тугалланади.

Ҳарбий хизматчиларни запасга бўшатиш шунга яраша худди ўша муддатларда, яъни йилига икки марта ўтказилади. Қуролли кучлардан май-июнь ойларида бўшатилган кишилар қишлоқ хўжалик ишларини энг долзарб пайти келган даврда актив меҳнат ҳаётига киришиб кетишлари ёки ўқув юртларига кириб олишга тайёргарлик кўришлари мумкин бўлиб қолади.

Чақириқнинг янги тартиби жорий қилиниши муносабати билан ҳақиқий ҳарбий хизмат муддатларини янгича ҳисоблаш тартибини ўрнатиш ҳам кўзда тутилади. Йилнинг биринчи ярмида (май-июнда) чақирилган ҳарбий хизматчиларнинг хизмат муддати 1 июлдан, ноябрь-декабрда чақирилган ҳарбий хизматчиларнинг хизмат муддати эса чақириқ йилидан сўнг келадиган биринчи январдан ҳисобланади. Бундай тартиб чақириқ муддати билан ҳақиқий ҳарбий хизмат муддатини ҳисоблашнинг бошланиши ўртасидаги мавжуд узилишни йўқотади.

Ёшларни СССР қуролли кучларида хизмат қилишга тайёрлаш тўғрисида. Мамлакат мудофааси манфаатлари ҳамда армия ва флотни энг янги техника ва яроғ-аслаҳалар билан қуроллантиришда рўй берган ўзгаришлар ҳақиқий ҳарбий хизматга чақирилаётган ёшларга кўпроқ эътибор беришни, уларни социалистик ватанни ҳимоя қилишга чинакам тайёрлашни талаб қилади.

Ўрта мактабларда ва ўрта мактабларга тўғри келадиган ўқув юртларида бешинчи синфдан бошлаб ёшларни бошланғич ва чақириққача ҳарбий хизматга тайёрлаш борасида 1939 йил қонунида белгиланган тартиб Улуғ Ватан урушидан кейин бир қанча сабабларга кўра, бекор қилиб юборилди. Ваҳолонки, жангчиларга нисбатан қўйилаётган талаблар ошиб кетганлиги ва ҳарбий хизмат муддатлари қисқарганлиги ёшларни ҳарбий хизматга чақирмасдан олдинроқ қуролли кучларда хизмат қилишга тайёрлашни зарур вазифа қилиб қўймоқда. Шу сабабли қонун лойиҳасида ёшлар учун бошланғич ҳарбий тайёргарлик системасини белгилаш кўзда тутилади. Бу тайёргарлик ёши чақириққа етмаган ва чақириқ ёшидаги ёшларнинг ҳаммаси билан ишлаб чиқаришдан ва ўқишдан ажралмаган ҳолда ҳамма жойда мажбурий планли тартибда ўтказилиши лозим.

Ёши чақириққа етмаган ва чақириқ ёшидаги йигитлар билан бошланғич ҳарбий тайёргарлик ишларининг ўтказилиши ёшларимизни интизомлилик, уюшқоқлик руҳида тарбиялайди ва уларга зарур бошланғич ҳарбий билимларни беради. Мана шуларнинг ҳаммаси қуролли кучларга чақирилган йигитларнинг замонавий қуролни ва жанговар техникани тезроқ эгаллаб олишлари, мукаммал жангчилар бўлиб қолишлари учун шароит яратиб беради.

Ўқувчи ёшлар билан бошланғич ҳарбий тайёргарликни ўрта умумий таълим мактабларидаги штатли ҳарбий раҳбарларнинг кучи билан 9-синфдан бошлаб ўтказиш, махсус ўрта ўқув юртларида, шунингдек ҳунар-техника таълими системасининг ўқув юртларида ўтказиш кўзда тутилади.

Кундузги (қатнаб ўқийдиган) ўқув юртларида ўқимаётган йигитлар бошланғич ҳарбий тайёргарликни корхоналарда, муассасаларда, ташкилотларда ва колхозларда очиладиган машқ пунктларида ишлаб чиқаришдан ажралмаган ҳолда ўтадилар.

Қўшинларнинг доимий жанговар тайёр бўлиб туриш манфаатлари ва мамлакатнинг мудофаа қобилиятини мустаҳкамлаш, бошланғич ҳарбий ўқишни жорий қилиш билан бир қаторда, армия ва флот учун ҳарбий хизматга чақириладиган ёшлардан бир қанча мутахассислар тайёрлашни зарур иш қилиб қўймоқда. Шу муносабат билан қонун лойиҳасида мазкур мутахассисларни ўн етти ёшга етган йигитлардан ДОСААФнинг ўқув ташкилотларида ва ҳунар-техника таълими системасининг ўқув юртларида тайёрлаш кўзда тутилади. Қанча мутахассис тайёрлаш кераклигини СССР Министрлар Совети белгилаб беради.

СССР қуролли кучлари учун керакли мутахассисларни шаҳарларда ишлаб чиқаришдан ажратилмаган ҳолда тайёрлаш мўлжалланади. Ўқитилаётган йигитларга имтиҳон топшириш даврида асосий ишлаб турган жойидан олаётган ўрта иш ҳақини сақлаган ҳолда 5-7 иш кунидан иборат отпуска бериш кўзда тутилади. Қишлоқ районларида мазкур мутахассислар куз-қиш даврида тўпланиб, ишлаб чиқаришдан ажратилган ҳолда тайёрланиши мумкин. Бундай районларнинг рўйхатини областларга бўлинмаган иттифоқдош республикаларнинг Министрлар Советлари, автоном республикаларнинг министрлар Советлари ҳамда меҳнаткашлар депутатлари ўлка ва область Советларининг ижроия комитетлари белгилаб беради.

Ишлаб чиқаришдан ажратилган ҳолда ўқитилаётган чақирилувчиларнинг иш жойларини, ишғол қилиб турган лавозимларини ўзларига сақлаб қўйиш ва уларга ўртача иш ҳақининг 50 процентини тўлаш кўзда тутилади.

Ҳақиқий ҳарбий хизматга чақириладиганларнинг ўқишни давом эттиришлари учун чақириқ муддатини кечиктириш тўғрисида. 1939 йил қонунига кўра, олий ўқув юртларидаги студентларнинг ҳақиқий ҳарбий хизматга чақириқ муддати кечиктирилмас эди. Кейин олий ўқув юртларидаги, жумладан кечки ва сиртқи олий ўқув юртларидаги ҳамма студентларга ўқишни давом эттиришлари учун СССР Олий Совети Президиумининг Фармони билан ҳарбий хизматга чақириқ муддати кечиктириладиган бўлди.

Қонун лойиҳасида фақат кундузги (қатнаб ўқийдиган) олий ўқув юртларидаги студентларнинггина ўқишни давом эттиришлари учун ҳарбий хизматга чақирув муддати кечиктирилади. Олий ўқув юртларининг студентларининг ҳарбий хизматга чақирилиш муддати кечиктирилмайди.

Бу — олий ўқув юртларида студентларнинг ўқишни давом эттиришлари учун ҳарбий хизматга чақирилиш муддатларини кечиктириш йўлида кўриладиган энг мақсадга мувофиқ чорадир, чунки кечки ва сиртқи олий ўқув юртларида ўқиш муддатлари кундузги олий ўқув юртларидагига қараганда кўпроқ давом этади ва ҳарбий тайёргарлик ўтказилмайди. Яна шуни ҳам ҳисобга олмоқ керакки, кечки ва сиртқи олий ўқув юртлари асосан катта ёшда бўлган, ўз вақтида кундузги (қатнаб ўқиладиган) олий ўқув юртларига кириш имконияти бўлмаган гражданлар учун ташкил этилган. Шу сабабли гражданлар Қуролли Кучлар сафида хизматни ўтаб бўлганларидан кейин кечки ва сиртқи олий ўқув юртларига кирсалар жуда тўғри иш қилган бўладилар.

Ўрта мактабни тамомламоқ учун армияга чақирилиш муддатини кечиктиришга келганда бу тартиб амалдаги қонунда кўзда тутилганидек қолаверади, яъни ўрта мактабда ўқиётганлар 20 ёшга етгунча ҳарбий хизматга чақирилмай турадилар. Аммо қонун лойиҳасида битта (умумий ёки махсус) ўрта маълумот олиш учунгина армияга чақирилиш муддатини кечиктириб туриш кўзда тутилади. Ўрта умумий таълим мактабини тамомлаганларидан кейин ўрта махсус ўқув юртига кирган йигитлар янги қонунга мувофиқ, мана шу ўқув юртларини тамомламоқ учун ҳарбий хизматга чақирилиш муддатининг кечиктирилиш ҳуқуқидан фойдаланишлари мумкин эмас. Ўрта маълумот олган ва ҳарбий хизматга чақириладиган ёшлар Қуролли Кучлар сафида ҳарбий бурчни бажармоқ учун ҳарбий хизматга ўз вақтида чақирилсинлар, деб шундай чора кўрилди.

Оилавий аҳвол сабабли ҳарбий хизматга чақирилиш муддатининг кечиктирилиши тўғрисида. Меҳнатга яроқсиз отасини ёки онасини икки ва ундан кўпроқ боласи билан хотинини, шунингдек 16 ёшгача бўлган туғишган ука ва сингилларини ўз меҳнати билан боқиб турган ва ҳарбий хизматга чақириладиган йигитларнинг қарамоғидаги шу кишиларни боқишни ўз зиммасига оладиган бошқа кишилар ёки ташкилотлар бўлмаса, бундай чақирилувчилар 1939 йил қонунига кўра, оилавий аҳволлари сабабли имтиёз оладилар ёки ҳарбий хизматга чақирилмайдилар.

Амалдаги шу қоидага қўшимча қилиб, қонун лойиҳасида 8 ёшгача бўлган икки ва ундан кўпроқ болали меҳнатга яроқсиз ёлғиз онани ўз меҳнати билан боқиб турган чақирилувчиларнинг ҳам, башарти мазкур онанинг меҳнатга яроқли бошқа болалари бўлмаса, оилавий аҳволи сабабли ҳарбий хизматга чақирилиш муддатини кечиктириш кўзда тутилади.

Ота-онаси ўлиб қолганлиги сабабли ўн йил ва ундан кўпроқ бошқа кишиларнинг қарамоғида турган чақирилувчиларнинг ҳарбий хизматга чақирилиш муддати ҳам, башарти ўша кишилар меҳнатга яроқсиз бўлса, кечиктирилади.

Шундай қилиб, ҳарбий хизматга чақирилиш муддати оилавий аҳвол сабабли кечиктирилиш ҳуқуқига эга бўлган кишилар доираси кенгаяди.

Чақириқ ёшининг чеки тўғрисида. Амалдаги қонунда чақириқ ёшининг чеки белгиланмаган. Мазкур қонунда, ҳарбий хизматни бажариши мажбур бўлган кишилар запасга ўтказилган пайтдан бошлаб, беш йил муддат ичида ҳақиқий ҳарбий хизматга чақирилишлари мумкин, дейилган холос.

Янги қонун бу қоидани анча аниқ белгилаб беради ва, ҳарбий хизматга чақириш муддати кечиктирилган ва бошқа сабабларга кўра ҳақиқий ҳарбий хизматга белгиланган муддатларда чақирилмай қолган кишилар 27 ёшга етгунларича Қуролли Кучлар сафига чақирилишлари мумкин, деб белгилаб қўяди. Бу эса СССРнинг барча гражданлари ҳарбий бурчни бажаришлари учун хийла қулай шароит яратиб беради.

Офицерлар составининг ҳақиқий ҳарбий хизматни ўташи тўғрисида. Ҳарбий қурилиш соҳасида Коммунистик партия ва Совет ҳукумати коммунизм ишига садоқатли ва қўшинларга моҳирлик билан раҳбарлик қилишга лаёқатли ҳарбий кадрларни тайёрлаш ва тарбиялаш тўғрисида алоҳида ғамхўрлик қилиб келмоқдалар.

Янги қонун лойиҳаси офицерлар составининг ҳарбий хизматни ўташи борасидаги мавжуд тартибни асосан сақлаб қолади. Айрим масалалар бўйича киритилаётган ўзгартишлар ва қўшимчалар Қуролли Кучларни ҳозирги босқичда ривожлантириш талабларига мос бўлиб тушади ва офицер кадрлар билан ишлашни яхшилаш вазифаларини ҳал қилишни таъминлайди.

Кўп йиллик практикага асосланиб туриб, младший лейтенантлар ва лейтенантлар учун ҳақиқий ҳарбий хизматда туриш ёшининг чекини кўпайтириб, 30 ёшдан 40 ёшга етказиш старший лейтенантлар учун 35 ёшдан 40 ёшга етказиш, майорлар учун 40 ёшдан 45 ёшга етказиш ва полковниклар учун 45 ёшдан 50 ёшга етказиш кўзда тутилади.

Офицерларни нисбатан навқирон, ишга яроқли ёшда запасга чиқарилишини қисқартириш учун шу чора кўрилди.

Запасдаги офицерларни Қуролли Кучлар сафига чақириш сингари муҳим масалани ҳам ҳал қилиш кўзда тутилади. Қуролли Кучларимиз гражданлик олий ўқув юртларида тайёрланаётган мутахассисларга йил сайин муҳтож бўлиб турибди. Шу сабабли кейинги йилларда ҳукуматнинг қарорларига биноан, бундай мутахассислар офицерлик лавозимларида хизматни ўташ учун Қуролли Кучлар сафига чақирилмоқда. Бироқ, улар учун хизмат муддати белгилаб қўйилмаган.

Қонун лойиҳасида ҳақиқий ҳарбий хизматга тинч вақтда ёш мутахассисларни — запасдаги офицерларни икки-уч йил муддат билан чақириш шундан сўнг уларни халқ хўжалигига қайтариб юбориш кўзда тутилади. Ҳарбий хизматга қанча мутахассис чақирилишини СССР Министрлар Совети ҳам Қуролли Кучларнинг, ҳам халқ хўжалигининг манфаатларини назарда тутиб белгилаб беради.

Мазкур кишиларни ҳарбий хизматга чақириш уларнинг қонунда СССРнинг ҳамма гражданлари учун белгиланган тарзда ўз ҳарбий бурчларини бажаришларига имконият очиб беради ва офицерлик лавозимларида хизмат қилиб, зарур тажриба орттиришларига имкон беради бу эса мамлакатнинг мудофаа қобилиятини ошириш учун катта аҳамиятга эга.

Офицерлар, сержантлар, старшиналар, солдатлар ва матросларнинг запасда туриш муддатлари тўғрисида. Офицерлар, сержантлар, старшиналар, солдатлар ва матросларнинг запасда туришлари учун амалдаги қонунда белгиланган муддатларни, олий офицерлар составининг баъзи категориялари мустасно қилингани ҳолда, янги қонунда ҳам сақлаб қолиш таклиф қилинади.

Ҳарбий хизматни бажаришга мажбур бўлган ва умумий ҳарбий мажбурият тўғрисидаги қонунга биноан, ҳарбий ҳисобга олиб қўйилган хотин-қизларнинг запасда туриш муддатларини қисқартириш таклиф қилинади. Амалдаги қонунга кўра улар ҳам эркаклар каби маълум ёшга етгунча запасда туришлари лозим эди Ҳарбий хизматнинг қийинлигини ҳисобга олиб қонун лойиҳасида офицер хотин-қизлар учун запасда туриш ёшининг чеки 50 ёшгача қилиб, сержант ва солдат хотин-қизлар учун эса 40 ёшгача қилиб белгиланди.

Ҳарбий хизматни бажариши лозим бўлганларнинг машқ сборларини ўташлари тўғрисида. Янги қонун лойиҳаси ҳарбий хизматни бажариши мажбур бўлган кишиларнинг қўшинларда машқ сборларини ўташлари учун амалдаги тартибни асосан сақлаб қолади. Айни вақтда бутун запасда турган вақт ичида машқ сборларининг умумий муддатини қисқартириб, 36 ойдан 30 ойга келтириш ва биринчи категориядаги биринчи разрядга киритилган ва ҳарбий хизматни бажариши мажбур бўлган кишилар учун ҳарбий сборлар миқдорини камайтириб, олтитадан тўрттага келтириш, иккинчи категориядаги биринчи разрядга кирган ва ҳарбий хизматни бажаришга мажбур бўлган кишилар учун бу миқдорни тўққизтадан олтитага келтириш мақсадга мувофиқ, деб топилди.

Ҳарбий хизматчиларнинг ва ҳарбий хизматни бажаришга мажбур бўлган кишиларнинг ҳуқуқлари тўғрисида. Янги қонун лойиҳасида ҳарбий хизматчилар ва ҳарбий хизматни бажариши мажбур бўлиб, машқ сборларига чақирилган кишилар тўла ҳуқуқларининг ҳаммасидан фойдаланишлари ва СССР Конституциясида кўзда тутилганидек совет гражданларининг барча бурчларини адо этишлари кўзда тутилади.

Муддатли ҳарбий хизматда бўлган ҳарбий хизматчиларнинг ҳарбий хизматга чақирилмасдан олдин турган уй-жой майдонлари уларнинг ўзлари учун сақлаб қўйилади ва улар уй-жой майдони олиш навбатига ёзилганлар рўйхатидан ўчирилиши мумкин эмас.

Маҳаллий Советларнинг ижроия комитетлари, корхоналарнинг, муассасаларнинг, ташкилотларнинг, колхозларнинг ва ўқув юртларининг раҳбарлари зиммасига муддатли ва ўта муддатли ҳарбий хизматдан запасга бўшатилган ҳарбий хизматчиларга иш топиб беришни сўраб мурожаат қилган кунларидан бошлаб, бир ойдан кечиктирмай, шу кишиларнинг ихтисослари ва иш тажрибаларини ҳисобга олиб туриб, иш топиб бериш мажбурияти юкланади.

Ўқув юртларида ўқиб турган даврида ҳақиқий ҳарбий хизматга чақирилган кишиларнинг запасга бўшатилганларидан кейин ҳарбий хизматга чақирилмасдан олдин ўзлари ўқиб турган ўқув юртида ва курсда ўқишни давом эттирмоқ учун ўша ўқув юртига ва ўша курсга қабул қилиниш ҳуқуқларини сақлаб қолиш кўзда тутилади.

Ҳарбий хизматни бажаришга мажбур бўлган ва машқ сборларига чақирилган кишиларга бериладиган моддий таъминот миқдори кўпайтирилади. Машқ сборларига чақирилган ишчилар, хизматчилар ва колхозчиларнинг эгаллаб турган лавозими сбор вақтида уларнинг ўзлари учун сақлаб қўйилади ва уларга ишлаб турган жойларида олиб келаётган ўртача иш ҳақларининг амалдаги қонунда кўзда тутилганидек 50 проценти эмас, балки 75 проценти тўлаб борилади.

* * *

Депутат ўртоқлар!

Умумий ҳарбий мажбурият тўғрисидаги қонун лойиҳаси совет халқининг манфаатларига тўла равишда жавоб беради ва социалистик Ватанни ҳимоя қилиш борасида Ленин васиятларини амалга ошириш тўғрисида партиямиз, унинг Марказий Комитети қилаётган ғамхўрликнинг янги далилидир. Давлат ҳокимиятининг олий органи — СССР Олий Совети тақдим этилган қонун лойиҳасини ижобий кўриб чиқиб тасдиқлайди, деб умид қиламиз.

Бу қонунни амалга ошириш давлат ва жамоат органлари, министрликлар ва идоралар зиммасига, шунингдек Қуролли Кучларнинг командирлари ва сиёсий ходимлари зиммасига катта вазифалар юклайди. Аввало, янги қонуннинг муҳимлигини ва унинг мазмунини бутун аҳолига, армия ва флот жангчиларига тушунтириб бериш керак.

Янги қонун ҳаммамизнинг зиммамизга ёшларни Қуролли Кучларда хизмат қилиш учун тайёрлаш соҳасидаги ишларга, меҳнаткашларни ҳарбий-ватанпарварлик руҳида тарбиялашни яхшилашга кўпроқ эътибор бериш вазифасини юклайди.

Бошланғич ҳарбий тайёргарлик жорий қилиниши муносабати билан кўп иш қилишимиз керак. Қисқа муддатлар ичида моддий базалар вужудга келтиришга, тегишли программаларни ишлаб чиқишга ва ўқитувчи кадрлар тайёрлашга тўғри келади.

Умумий ҳарбий мажбурият тўғрисидаги янги қонун қабул қилиниши билан корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, колхозлар ва совхозлар, ўқув юртлари раҳбарларининг чақириқ ёшига етмаган ва чақириқ ёшидаги йигитларнинг ҳаммаси ҳақиқий ҳарбий хизматга яхши тайёрланиши учун бўлган масъулиятлари ошади.

Хизмат муддатлари қисқартирилганлиги сабабли ДОСААФ ўқув ташкилотларининг, техникумларнинг ва ҳунар-техника таълими билим юртларининг Қуролли Кучлар учун мутахассислар тайёрлаш борасидаги роли ошади. Ёш солдатни сафга киритиш муддатлари, унинг мураккаб жанговар техникани эгаллаб олиши мана шу тайёргарликнинг сифатига кўп жиҳатдан боғлиқдир.

Қонун лойиҳасида меҳнаткашлар депутатлари маҳаллий Советларининг гражданларни рўйхатга олиш ва ҳарбий хизматга чақириш ишларини ўтказишдаги вазифалари хийла аниқ белгилаб берилди. Маълумки, гражданларни ҳақиқий ҳарбий хизматга чақириш маҳаллий ҳарбий ва гражданлик органлари зиммасига юклатилган. Шу муносабат билан янги қонунда, меҳнаткашлар депутатлари Советларининг ижроия комитетлари гражданларнинг рўйхатдан ўтишга ва чақириққа келишларини таъминлаш чораларини кўришлари, шу иш ўтказиладиган вақт учун жиҳозланган биноларни бериб қўйишлари, врачларни ва хизмат кўрсатувчи ходимларни ажратиб беришлари, ҳақиқий ҳарбий хизматга чақирилганларни тантанали кузатиб қўйишни ташкил этишлари, уларнинг оилалари тўғрисида зарур ғамхўрлик қилишлари лозимлиги белгилаб қўйилди.

Халқимиз ўзининг Қуролли Кучларини бениҳоя иззат ва ҳурмат қилади. Халқимиз Қуролли Кучларни севиб, уларга Ватан қалқони, деб ном берди. Халқ билан армиянинг бирлиги, ленинчи партиянинг доно раҳбарлиги Совет давлатининг енгилмас кучидир.

Янги қонунни барча совет кишилари маъқуллаб, кутиб оладилар, бунга ҳеч бир шак-шубҳа қилмаймиз.

Депутат ўртоқлар!

Шонли юбилейга — Октябрь социалистик революциясининг 50 йиллигига бир ойдан камроқ вақт қолди. Совет халқи бу улуғ воқеани кутиб олишга ўзининг бутун куч ва ғайратини Улуғ Ватанимизни янада равнақ топтириш ишига сарфлашга маҳкам бел боғлаб, тайёргарлик кўрмоқда. Совет халқи мамлакатнинг мудофаа қобилиятини, Қуролли Кучларимизни мустаҳкамлаш тўғрисида бундан буён ҳам тинмай ғамхўрлик қилаверади. Мустаҳкамланиб бораётган, юксак даражага етказилган ҳарбий қудратгина агрессорларнинг урушқоқлик жазавасини босиб қўя олади ва мамлакатимизни бўлиши мумкин бўлган тасодифлардан гарантиялай олади.

Совет Иттифоқининг Қуролли Кучлари ҳамиша Октябрь ғалабаларининг посбони бўлиб келди. Эндиликда Армия ва Флотнинг шахсий состави қийин ҳарбий меҳнат қилишни давом эттириб, Ватан буйруғини шараф билан бажаришга ҳар он шай бўлиб турмоқ учун жанговар маҳоратни кундан-кунга такомиллаштирмоқда. Яқинда бўлиб ўтган катта ҳарбий машқлар армиямизнинг халқимизга, Коммунистик партияга ва Совет ҳукуматига берган ҳисоботи бўлди, шу ҳарбий машқларда солдатлар, сержантлар, офицерлар ва генераллар ўзларининг юксак маънавий руҳларини, ўз вазифаларини чуқур тушунганликларини кўрсатдилар ва ўзларининг ҳарбий бурчларини шараф билан бажаришга тайёр эканликларини намойиш қилдилар.

Сизларни, сизлар орқали эса бутун совет халқини ишонтириб шуни айтишга ижозат бергайсизки, депутат ўртоқлар, бизнинг армиямиз ва флотимиз совет кишиларининг бунёдкорлик меҳнатини, коммунизм буюк ишини бундан буён ҳам маҳкам туриб қўриқлайверадилар.

УЛУҒ ОКТЯБРНИНГ 50 ЙИЛЛИГИГА

«ЛЕНИН ЙЎЛЛАНМАСИ БИЛАН», «СТАДИОНДА УЧРАШАМИЗ», «ТОҲИР ВА ЗУҲРА» кинофильмларидан кадрлар.

ЙИЛЛАР

ИЛК ФИЛЬМЛАРНИ ИЗЛАБ

БИРНЕЧА йил муқаддам ўткир ижодкор Малик Қаюмов билан бўлган суҳбатда навқирон санъатимизнинг илк арбоблари ҳақида сўз кетди. Совет кинематографиясининг бу йирик арбоби ўзининг ижодий сафдошлари ҳақида илиқ сўзлар айтди. Наби Ғаниев, Комил Ёрматов Сулаймон Хўжаев, Рустам Тўрахўжаев, Эргаш Ҳамраев... Бу режиссёрлар, сценарийнавис ва актерларни кино шинавандалари яхши биладилар. Лекин Малик ака тилга олган бир санъаткорнинг номини биринчи марта эшитиб жуда кизиқиб қолдим. Унинг исми Худойберган Девонов эди. Ана шу суҳбатдан кейин Девонов қарийб 50 йил муқаддам ижод этган жажжи фильмларни излаб бошладим. Биринчи сафар Худойберган туғилиб ўсган, узоқ йил ижод қилган ўлка — Хоразмда бўлдим. Урганч ва Хивадаги кекса кишилар (Девоновнинг дўст ва шогирдлари) билан суҳбатлашиш, газета ва журнал, давлат музейларидаги экспонатлар билан танишиш натижасида ўзининг кинематографик фаолиятини Октябрь инқилобидан илгари бошлаган, Хоразмда хон истибдодини емиришда актив қатнашган Нурмухаммад Девон ўғли Худойберган Девонов ҳақида материаллар тўпланди. Лекин бу қалдирғоч санъаткор яратган ушоқ фильмларни топиш қийин бўлди.

Худойберган киночининг ижоди рус кинематографияси арбоблари фаолияти билан боғлиқ бўлганини ҳамда хоразмлик оператор Октябрь инқилобидан сўнг яратган хроникал фильмларини Москвадаги Бутуниттифоқ фото ва кинематографик («Совкино») жамиятига юбориб турганини билгач, Москвага — марказий архивларга йўл олдим. Пойтахт ва унга яқин шаҳарларда (Красногорск, Белие столби) фильмофондларда сақланувчи нодир киноленталарни бирма-бир кўрабошладим. Красногорскдаги давлат кинофотофоно архивидаги фильмлар ичида бир хроникал лента диққатни жалб этди. Бу сюжетни қайта-қайта синчиклаб кўрдим, кадрма-кадр монтаж варақлари билан солиштирдим. Хивада, Урганчда тўпланган материаллар билан таққосладим... Мана биринчи топилдиқ — Девоновни кинокамераси 40 йил муқаддам олган «Шўр кўл» киносюжет қаҳрамонлари экранда сеҳрли нур ёрдамида «жонланди». Бу жажжи фильм 20-йилларнинг иккинчи ярмида яратилган бўлиб даволаш хусусиятига эга бўлган «шўр кўл» томон хиваликларнинг пиёда, араваларда келишлари ва шифокор зилол сувдан баҳраманд бўлишлари тасвирланади. Бу фильмда Девонов операторлик санъатини тўла-тўкис ўзлаштириб олганлиги кўриниб турипти.

Кейинги йилларда Девоновнинг шогирдлари авайлаб сақлаб келган нодир кинолелталар ҳам топилди. Уларга ҳам экран журналистлари иккинчи умр бағишлайдилар, албатта. Афсуски, биринчи ўзбек кинооператорининг инқилобдан илгари яратган фильмлари ҳалигача топилгани йўқ. Уларни излаш давом этмоқда.

Шундай қилиб ўзбек киносининг дастлабки жажжи асарлари қадимий обидалар ўлкаси — Хоразмда пайдо бўлди. Яқиндагина маълум бўлишича Хивада яна бир фотографчи, рассом Аҳмад Беков ҳам истиқомат қилган. У ўз ижодини 1900 йилда бошлаган ва фақат Хоразмда ижод қилмай, Тошкент, Фарғона ва бошқа ўлкаларга саёҳат қилиб кўпгина фотосуратлар яратган. Улар эндиликда тарихий қимматга эгадир.

МУСТАҚИЛ ИЖОД САРИ

1925 йилнинг 4 июнида ўзбек киностудияси («Ўзбекгоскино») ташкил топди. У «Шарқ юлдузи» деб аталди. Шайхантовур мачитининг ҳужралари павильонга, минаралари эса оператор сурат оладиган жойга айланди. Ўзбекистонда киночилик ишларини тез фурсатда ривожлантиришга даъват этиб келган Коммунистик партия ва ҳукуматимиз санъаткорларга амалий ёрдам бердилар.

Эндигина бунёд этилган, темир қанот ёзаётган ўзбек кинематографияси ҳали ўз профессионал сценарийчилари, режиссёрлари, операторлари, ижрочиларига эга эмас эди. Шунинг учун ҳам янги турмуш қураётган ўзбек деҳқон ва ишчиларининг, озодликка чиққан аёлларнинг онгида рўй бераётган ўзгаришларни ҳаётий киноленталарда тасвирлаш учун Москва ва Ленинграддан Тошкентга келган санъаткорлар билан ёнма-ён туриб ишлайоладиган ўзбек профессионал киночиларини тез фурсатда тарбиялаш энг муҳим вазифа бўлиб қолди.

Биринчилар қаторида ижод қилиш учун киностудияга келган истеъдодли ёшлар Наби Ғаниев, Сулаймон Хўжаев, Комил Ёрматов, Малик Қаюмов, Раҳим Пирмухамедов, Йўлдош Аъзамов ва бошқалар профессионал таълимотни дастлаб илк фильмларни суратга олиш даврида павильонларда, съёмка майдончаларида олдилар. Уларнинг кўпчилиги авваллари фильм яратувчи ижодий группаларда миллий турмуш бўйича консультант, режиссёр ассистенти бўлиб ишлаб, профессионал тажриба орттирдилар, сўнгра эса мустақил равишда киноасарлар яратабошладилар.

Миллий кинематографиямиз фахри Наби Ғаниев ҳам шундай йўлни босиб ўтди. Бу серғайрат ижодкор киностудияга келишдан олдин рассомчиликка қизиқиб дин аҳлларини, ҳатто ўз отасининг таъқибига қарамай мўй қаламнинг сеҳрли кучини синаб кўрди, қатор бадиий полотнолар яратди. У ўз кучини адабиётда ҳам, санъатшуносликда ҳам синаб кўрди ва ўткир ижодкор, кўпқиррали талант соҳиби сифатида республикамизда танилди. Ўткир зеҳнли Н. Ғаниев талабчанлик билан, зўр қизиқиш билан навқирон санъат сирларини ўрганиб олгач. профессионал тажриба орттиргач бир қатор ўзбек киночиларининг устозига айланди. У «Киносценарий» ва «Киноактер» деб аталган китобчаларни ёзиб, кино ихлосмандларига тақдим этди. Ўзбек киностудиясининг директори бўлиб тайинлангач театрлардан, бадиий ҳаваскорлар тўгаракларидан, завод, фабрика, колхозлардан истеъдодли ёшларни таклиф этди Синтетик санъат — кинематографиянинг сирларини, унинг чексиз имкониятларини ўрганиш ва улардан инсон характерининг турли қирраларини, инсоннинг мураккаб ички дунёсини очиш учун фойдаланабилиш қийин бўлди.

Саҳнада образлар яратиб тажриба орттирган профессионал артистлар ҳам, ҳаваскор ижрочилар ҳам кинокамера рўпарасида мураккаб ролларни талқин этиши учун опералар ва кинорежиссура асосларини билиши зарур. Шунинг учун биринчи ўзбек фильмларининг режиссерлари ўз асарлари устида ишлаш даврида катта қийинчиликларга учрар эдилар.

Ўзбек деҳқони Йўлдош Иноғомовнинг Октябрь инқилоби ва ундан кейинги даврдаги ҳаёти ҳақида ҳикоя қилувчи биринчи ўзбек бадиий фильми «Пахтаорол» суратга олинишида асосан қишлоқлардан таклиф этилган оддий деҳқонлар қатнашганлар. «Сўнгги бек» ва бошқа ўзбек фильмларидаги ролларни ҳам профессионал таълим олмаган ҳаваскорлар ўйнаган. Бу эса бадиий фильм эстетикасига салбий таъсир этган. «Шарқ юлдузи» студиясида актерлар ва бошқа кино ижодкорларини тайёрлаш мақсадида тўгараклар очилди. Рус санъаткорлари ҳамда етук ўзбек ижодкорлари раҳбарлик қилган ана шу тўгарак машғулотларида кино санъати ҳақида назарий лекциялар ўқилар ҳамда саҳнада кино павильонларида актёрлик техникаси ўргатилар эди. Ана шу тўгарак 30-йилларда ҳам ўз фаолиятини давом эттириб келди. Шу йиллари ёш ўзбек кино ихлосмандларидан бир группаси Москва ва Ленинграддаги кинематографик ўқув юртларига юборилди.

30-йилларнинг бошларига келиб ўзбек киночилари мустақил ижод қилабошладилар. Рус санъаткорлари бошчилигида яратилган ҳаяжонли ленталар «Иккинчи хотин» (1925 йил, Режиссёр М. Доронин), «Соябонли арава» (1928 йил, режиссёр О. Фрелих), «Авлиё қизи» (1931 йил, режиссёр О. Фрелих) миллий кадрлар учун ижодий мактаб бўлди. Наби Ғаниев 1931 йилда илғор комсомолларнинг жўшқин меҳнати ҳақида ҳикоя қилувчи «Юксалиш» фильмини яратади. Бир йилдан кейин эса «Рамазон» фильмининг сценарийсини ёзиб, унга ўзи режиссёрлик қилади. Янги турмуш афзалликларини тушуниб, колхоз қурилишида фаол қатнашаётган деҳқонларнинг мураккаб психологиясини сохталаштирмай тасвирловчи овозсиз «Рамазон» фильмини томошабинлар ҳозирги кунда ҳам зўр қизиқиш билан кўрмоқдалар.

Ана шу йилларга келиб Малик Қаюмов актёр ва оператор сифатида, Эргаш Ҳамраев сценарийчи ва актёр сифатида. Йўлдош Аъзамов, Раҳим Пирмуҳамедовлар уста ижрочи сифатида республикамиздагина эмас, Иттифоқимиз миқёсида ҳам шуҳрат қозонабошладилар. Улар энди кинематография техникасида ихтиро қилинган янги кашфиёт — овоздан эстетик мақсадларда фойдаланишга ҳозирландилар.

«НАСРИДДИН БУХОРОДА» фильмидан бир кўриниш.
П. Капустянский, А. Толипов фотолари.

ЯНГИ КАШФИЁТ

КИНЕМАТОГРАФИЯ янги сермазмун восита — овоз билан бойиганда санъаткорларимиз бадиий палитрасида яна бир ёрқин бўёқ пайдо бўлди. Энди кино оламига кириб келаётган прозаик, шоир, драматург роман, шъер, пьеса ёзиш даврида орттирган тажрибасидан кенг фойдаланишга катта имконият туғилди. Киносценарий жанр сифатида ўз хусусиятларини йўқотмаган ҳолда адабий асарларнинг образли воситаларидан, тасвирлаш услубларидан баҳраманд бўлабошлади. Демак, кинематографияда адиблар, бадиий сўз усталарининг ижод қилиши учун янги имкониятлар пайдо бўлди.

— Ҳақиқатан ҳам инсон характерини, тақдирини очиш билан, умумлашган фалсафий фикрлар билан китобхонни чуқур тафаккур юргизишга ундайдиган адиблар овозли кино учун жуда зарур эди. Энди овозли фильмларнинг сценарийси устида ишлаётган кинодраматурглар ихчам диалогларга кенг ўрин бериш, ҳарбир эпизод, ҳарбир кадрда овоз воситаларидан реалистик образ яратиш учун фойдаланишни кўзда тутиш билан бир қаторда адабиётимизнинг йирик арбоблари қўллаган бадиий формалардан, образларни талқин этиш услубидан ҳам баҳраманд бўлдилар. Биринчи ўзбек овозли бадиий фильми «Қасам»нинг сценарийси устида қунт билан ишлаган Г. Кудрявцев, И. Ивановлар совет адабиёти, ёш ўзбек реалистик прозаси орттирган тажрибани чуқур ўргандилар. «Қасам»нинг марказий қаҳрамони Азимнинг драматик тақдири бизга Ғ. Ғулом ва А. Қаҳҳор асарларидаги образларни эслатади. Ўзбек кинематографияси тарихида босқич бўлган бу реалистик асарнинг бунёд этилишида москвалик режиссёр А. Г. Усольцев раҳбарлик қилган катта ижодий коллектив ишлади. Социалистик реализмнинг асосий принциплари ўзбек киносида қарор топганидан дарак берган бу фильмнинг яратилиши жараёнида бир қатор ўзбек санъаткорлари етишиб чиқдилар. Ана шу фильмда ўйнаш учун ўзбек профессионал театрларидан бир қатор ижрочилар таклиф этилди. Шундан сўнг халқ театрлари анъаналарини давом эттириб келаётган ўзбек реалистик профессионал театр усталари ўз тажрибалари, юксак нутқ маданиятлари билан кинематографиямизнинг бундан кейинги равнақи учун хизмат қилабошладилар.

Ана шу даврда киностудияга Андижон театридан Асад Исматов ва Шаҳодат Раҳимова, Қўқон театридан Нурхон Эшмуҳамедов, Тошкент театрларидан Етим Бобожонов, Ҳикмат Латипов ва Лутфихоним Саримсоқовалар келдилар. Бу артистларнинг кўпчилиги «Қасам» фильмида қатнашганларидан сўнг ўз фаолиятларини кино санъати билан боғладилар. Шу даврдан бошлаб Ҳамза номли академик драма театри ўзбек кинематографиясига профессионал ижрочиларни тайёрлаб берадиган дорилфунунга айланиб қолди.

Бу йиллари «Чапаев», «Болтиқ депутати», «Биз Кронштадтданмиз» каби совет тарихий-инқилобий фильмлари экранларга чиқазилиб, томошабинларнинг олқишига сазовор бўлди. Инқилобий ўтмишимизни реалистик бўёқларда тасвир этувчи бу асарлар етук адиблар, театр, музика арбобларининг ғайрати, меҳнати, тафаккури ила вужудга келди. В. Вишневский ва Д. Шостакович, Н. Крюков ва Б. Бабочкин, Е. Дзиган ва Н. Черкасовларнинг ижодий меҳнати улкан самаралар берди. Бу ҳамкорлик овозли бадиий фильмлар устида ишлаётган ижодкорлар учун сабоқ бўлди.

30-йилларнинг иккинчи ярмида студиямизда яратилган фильмларда республикамизнинг ижод аҳли фаол қатнашди. Тўғри, бу асарларнинг барчаси ҳам маданий ҳаётимизда воқеа бўлаолмади. Бунга сабаб, биринчидан, эндигина мустақил ижодга қадам қўйган ўзбек кино санъаткорларининг тажрибасизлиги бўлса, иккинчидан, республикамизда ана шу даврда ижод қилган рус, украин режиссер ва сценарийчиларининг ўзбек ҳаётини чуқур билмасликлари бўлди.

Ўзбек кинематографияси тарихини, унинг кўпмиллатли совет санъати оиласида ўсиб, улғайиб, вояга етиши жараёнини тўғри тасаввур этиш учун ҳарбир ижодкор фаолиятини, ҳарбир фильм, ҳарбир сценарий тақдирини синчиклаб ўрганиш, уларга замонамиз чўққисидан боқишимиз лозим. Санъатимиз ривожланиши тарихи ниҳоятда бой, ниҳоятда мураккаб. Кинематографиямизнинг ҳарбир босқичида ижодий процесс жўш урган, изланишлар қизғин давом этган.

30-йилларда яратилган кино асарларнинг (бу ўринда биз фақат фильмларнигина эмас, балки экран нурини кўрмаган сценарийларни ҳам назарда тутаяпмиз) эстетик савияси ҳам турлича бўлди. Ана шу даврда ижод қилинган «Йигит», «Рамазон», «Қасам», «Асал» каби талантли фильмлар билан бир қаторда ожиз киноасарлар («Азамат», «Ёқут юлдузлар») ҳам социалистик реализм принципларининг тўла тантанаси учун кураш олиб борган санъаткорларимизнинг изланишларини, ўша давр ижодий муҳитини очиқ-ойдин характерлашга ёрдам беради.

Шундай қилиб, кино санъатимиз тарихида муҳим босқич бўлган 30-йилларда кинематографчиларимиз бадиий тили бойиб бораётган навқирон санъатнинг техникаси ва эстетикасини ўзлаштириш йўлида улкан қадам қўйдилар. Коммунистик партия ва ҳукуматимиз чақириғи билан оммавий санъат — кинода ижод қилиш учун етук адиблар келдилар. К. Яшин битган «Асал» сценарийси асосида ҳаяжонли бадиий фильм қўйилди. К. Яшин режиссёр Н. Ғаниев билан «Номус ва муҳаббат» сценарийси устида, прозаик Абдулла Қодирий актер, режиссер ва сценарийчи Сулаймон Хўжаев билан «Ўтган кунлар» романини экранлаштириш устида, етук адиблар Уйғун, Ҳ. Олимжон ва И. Султоновлар Алишер Навоийнинг жўшқин ҳаёти ва ижодий фаолияти ҳақида ҳикоя қилувчи сценарий устида, бадиий сўз усталари Э. Аббосов, К. Яшин ва С. Муҳамедовлар оташин санъаткор ва жамоат арбоби Ҳамза ҳақида ҳикоя қилувчи фильмнинг сценарийси устида қунт билан ишлай бошладилар. Лекин тасодифан бошланиб қолган Улуғ Ватан уруши ана шу сценарийларнинг экран нурини кўришига вақтинча тўсқинлик қилди.

«АЛИШЕР НАВОИЙ» фильмидан кадр.

ФРОНТ ЛЕНТАЛАРИ

УРУШ воқеалари ўзбек киностудиясининг ташкилий ва ижодий ишлари қайта тузилишини талаб қилди. Айрим ҳужжатли кино ходимлари ўз кинокамераларини кинолента билан эмас, пулемет лентаси билан қуроллаб фронтга — Ватанимиз. халқимиз тақдири ҳал бўлаётган ерга отландилар. Бу ватанпарвар санъаткорларнинг барчаси ҳам афсуски фронтдан омон-эсон қайтмадилар. Операторлар Раҳимов, Ковнат, Лейбов жанг майдонида қаҳрамонларча ҳалок бўлдилар. Улар суратга олган ҳарбир кадр душманга отилган ўқ бўлди. Малик Қаюмов ҳам қаҳрамонлик намунасини кўрсатди. У оғир ярадор бўлгунича камерасини қўлдан қўймади. довюрак санъаткор жангчи сифатида обрў қозониб студияга қайтди ва 1943 йили «Яшнайбер, ўлкам» («Совет Ўзбекистони») фильмини яратди.

Уруш йиллари республикамизга Москва, Ленинград, Одессадан вақтинча эвакуация қилинган киночилар ўзбек санъаткорлари билан ёнма-ён туриб қисқа метражли киноновеллалар, жанговар кинотўпламлар, тўлиқ-метражли фильмлар устида ишладилар. Улуғ Ватан уруши йилларида рус ва ўзбек санъаткорлари ўртасида ўрнатилган узвий алоқа «Насриддин Бухорода» (1943), «Насриддин саргузаштлари» (1946), «Алишер Навоий» (1947) каби тарихий фильмларни бунёд этди. Бу ўринда кекса рус режиссери Яков Протазановнинг ўзбек кинематографиясининг равнақи йўлидаги хизматлари айниқса катта ва серунум бўлди. Бу режиссер оғир уруш йиллари қувноқ комедия яратиш мақсадида Насриддин афанди ҳақидаги латифаларни йиғди ва ўрганди. Неча асрлар давомида халқ орасида сақланиб келаётган новеллалар уни ҳайратда қолдирди. Ана шу тариқа биринчи ўзбек кинокомедияси яратилди.

Уруш йиллари яратилган фильмларнинг бадиий савияси турлича. Лекин бу даврда яратилган киноасарларнинг барчасида илғор гуманистик ғоялар илгари сурилди, озодлик учун курашга чақирилди. Бу асарлар биз учун аввало ғоясининг равшанлиги, ҳозиржавоблиги билан диққатга сазовордир.

ИЗЛАНИШ ДАВОМ ЭТАДИ

УЛУҒ Ватан уруши йиллари рус ва ўзбек санъаткорлари ўртасида ўрнатилган ижодий ҳамкорлик иплари кейинги йилларда янада мустаҳкамланди. Уйғун ва И. Султонов, В. Шкловский ва А. Спешневлар билан биргаликда «Алишер Навоий» киносценарийсини ёзиб қиёмига етказдилар. Н. Ғаниев Я. Протазанов бошлаб берган иш — фольклор материаллари асосида қувноқ фильм яратишни давом эттириб Хўжа Насриддин ҳақида иккинчи кинокомедия «Насриддин саргузаштлари»ни яратди.

Серфикр режиссер К. Ёрматов ўзбек театрининг йирик намояндалари Р. Хамроев, А. Исматов, Л. Назруллаевлар билан донишманд Навоий ва у яшаган зиддиятларга тўла давр ҳақида ҳикоя қилишга киришар экан, тарихий ёдгорликлар, хотиралар, нодир адабий асарлар билан яна бир бор танишди. Бу ижодкорларнинг изланишларини ҳам С. Эйзенштейн, Б. Чирков, Г. Александров, Дубровский-Эшке каби москвалик санъат усталари кузатиб бордилар. Отахон санъаткор Комил Ёрматов ўзининг тарихий лентаси «Абу Али ибн Сино», инқилобий воқеаларни реалистик бўёқларда тасвирловчи «Осиё устида бўрон» фильмини яратишда ўз устозлари билан бирга ишлаш даврида орттирган тажрибадан баҳраманд бўлди, албатта.

Урушдан кейинги йилларда киночилар янги бадиий формалар, янги образли воситалар орқали замонавий темаларни ҳам ёритишга ҳаракат қилдилар. Бу интилиш, кўпйиллик меҳнат натижасида «Фарғона қизи», «Опа-сингил Раҳмоновалар», «Гулбаҳор», «Стадионда учрашамиз», «Янги ер» каби кинодрама, кинокомедиялар вужудга келди. Турли жанрда яратилган бу фильмлар билан кинематографчиларимиз янги босқичга, ҳам сони, ҳам сифати кескин суратда ўсадиган даврга ўтиш учун ҳозирлик кўрдилар. 50-йилларга келиб киночиларимиз сафи ёш. ижодий ғайратга, режаларга тўла санъаткорлар ҳисобига кенгайди. Энди адабий асарлар асосида ҳам кинофильмлар қўйила бошланди. Ҳамзанинг «Бой ила хизматчи» драмаси, Ойбекнинг «Қутлуғ қон» романи, А. Қаҳҳорнинг «Шоҳи сўзана» комедияси қаҳрамонлари экранда жонланди.

Кейинги йилларда кино санъатимизда рўй бераётган улкан ўзгаришлар ҳаммага аён. Киностудия қадимий Шайхантовур мачитидан Чилонзордаги кўп корпусли, кўп павильонли, катта техник базага эга бўлган бинога кўчди. Сафи тобора кенгайиб бораётган ўзбек кинематографияси ходимлари адабиёт арбоблари билан, саҳна санъати усталари билан алоқани мустаҳкамламоқдалар. Бу эса кино санъатимиз олдида турган айрим проблемаларни (сценарий проблемаси, ижрочилик санъати муаммолари) узил-кесил ечишга, янги-янги ҳаяжонли фильмларнинг пайдо бўлишига замин тайёрлайди. Улуғ Октябрнинг 50 йиллик тўйига атаб тайёрланаётган тарихий инқилобий ленталар ҳам актуал темадаги фильмлар ҳам санъаткорларимизнинг кўпйиллик меҳнатига маълум ижодий якун ясайди. Улар томошабинларни хушнуд этишига ишончимиз комил.

Ҳамидулла АКБАРОВ,
санъатшунослик фанлари кандидати.

ФИЛЬМЛАР

ЧИРЧИҚ ЯНГИЛИКЛАРИ

ТАБИАТ ОШИҚЛАРИ

Электрохимия комбинати боғида «Табиат куни» деб номланган шаҳар виставкаси ташкил этилди. Бунда турли анвойи гуллар, сайроқи қушлар ва уй ҳайвонлари намойиш қилинмоқда. 35 дан ортиқ саноат корхоналари, мактаблар ва ҳаваскорлар виставкага ўз экспонатлари билан қатнашаяптилар. Электрохимия, қийин эрийдиган ва ўтга чидамли металлар комбинатлари вакиллари намойиш қилаётган гуллар ҳаммага манзур бўлмоқда. Пенсионерлардан К. Каримжонов билан Л. Сапожниковлар ҳам ўн хилдан ортиқ гуллари билан виставка экспонатларини бойитишган.

Виставкада энг яхши кўргазма билан қатнашган 16 киши пул совғалари билан мукофотланди.

ДЎСТЛАРГА СОВҒА

Трансформатор заводи ишчилари яқинда вьетнамлик дўстларимизнинг заказини бажаришди. 12 та трансформатор муддатидан бир ярим ой олдин қаҳрамон Вьетнамга жўнатилди. Афғонистоннинг ҳам заказн муддатидан бир неча кун олдин бажарилди. Буюртмачиларга 5 та трансформатор жўнатилди. Шу кунларда завод ишчилари Яқин Шарқ мамлакатларидан келган заказни бажаришяпти.

ПЛАСТИНКАЛАР БОЗОРИ

Октябрь кўчасида пластинкалар бозори очилди. «Тароналар ҳафталиги» деб номланган бу ерда ўзбек куй ва қўшиқлари, шунингдек СССР ва чет эл халқлари қўшиқлари ёзилган пластинкаларни сотиб олиш мумкин.

ЧОРВОҚДА МУЗИКА МАКТАБИ

Чорвоқда Чирчиқ шаҳар музика мактабининг филиали очилди. Бу ерда 70 ўқувчи халқ миллий чолғу асбоблари, баян, аккардион, скрипка ва бошқа бўлимларида ўқишмоқда.

Шаҳар музика мактаби ўқувчилари Октябрь байрамига катта концерт программаси тайёрлашяпти. Улар тез-тез маданият саройида, завод клубларида, Чорвоқ ва Ғазалкентда концерт кўрсатиб туришибди.

ХАЛҚ ТЕАТРИНИНГ ЯНГИ АСАРИ

Кимёгарлар маданият саройидаги халқ театри янги мавсумни бошлади. Санъаткорлар мавсумнинг биринчи куни драматург В. Турнинг «Соя билан олишув» спектаклини кўрсатишди. Инсонийликни тараннум этувчи бу янги асар томошабинларга манзур бўлди. Спектаклни режиссёр Николай Никитин саҳнага қўйган. Рассом Василий Голубев асарга мос безаклар чизган.

ВЕТЕРАНЛАР КУЧ СИНАШЯПТИ

Футбол бўйича ветеранлар ўртасида область биринчилиги мусобақалари бошланди. Чирчиқлик футбол ветеранлари биринчи учрашувни ўз майдонларида Олмалиқ командаси билан ўтказдилар. Ўйин дуранг тугади (0:0). Кейин Чирчиқ ва Олмалиқ ёшлари беллашди. Мезбонлар 2:0 ҳисобида устун келдилар.

Т. СИХАРУЛИДЗЕ,

«Тошкент ҳақиқати»нинг штатсиз мухбири.

БОТИР ЗОКИРОВ ҚЎШИҚЛАРИ

Биз Ботир билан суҳбатлашиб ўтирибмиз. Вақт ярим кечадан оққан. Кечки концертдан сўнг, ижодий учрашувлардан кейин дам олиш мумкин бўлган пайт. У бирмунча хоригандай: кейинги ойлар ичида кўп ишлашга тўғри келди. Туркманистонда, Белоруссияда бўлган декадалар, Ўзбекистон маданиятининг Москвадаги ҳафталиги. Ниҳоят ўз эстрада оркестри билан ўзбек адабиёти ва санъатининг Қорақалпоғистон, Хоразм, Бухоро, Қарши, Самарқандда ўтказилган ҳафталикларида қатнашиш. Бу ҳафталикларнинг ҳар бири шаҳар, район марказлари, колхоз ва совхозларда кунига концертлар кўрсатиш — ўнлаб минг томошабинлар билан учрашиш демак эди. Ҳар сафар ҳам бор куч билан санъатни намойиш этиш лозим эди. Чунки булар шунчаки оддий концертлар бўлмай, ўз халқи олдидаги ижодий ҳисобот эди.

Вақт алламаҳал бўлиб қолганига қарамай Ботир оркестрдаги дўстлари ҳақида, ўзининг келажак режалари ҳақида ҳикоя қиларди. Ботирни қизиқтирган бошқа соҳалар ҳақида албатта кўпчилик билмайди. Агар сиз унинг уйида бўлсангиз деворларга осиб ташланган жуда кўп тасвирий санъат асарларига эътибор қилмай қолмайсиз. Улар ҳақида Ботир ҳаммага ҳам айтиб ўтирмайди. Бу расмлар унинг гастроль билан жуда кўп юртларни кезиб чиқиш чоғлари туғилган ўйлари мевасидир. Ботир ҳозирча кичик-кичик ҳикоялар, новеллалар устида ҳам ўз қаламини синаб кўраётганлигидан ҳамма хабардор эмас. Унинг айрим ҳикоялари босилиб чиққан.

Ботир Зокиров бадиий раҳбар бўлибгина қолмай, бутун коллективнинг жон-дили ҳамдир. Коллективда уни чинакамига қадрлашади, севишади. Бунга у ҳам ҳурмат билан жавоб қайтаради.

Оркестрда энг ёш солист Эсон Қандов ҳисобланади. Яқинда у Тошкент консерваториясини муваффақият билан тамомлади. Нозик мусиқийлик ва майин ёқимли овози билан ёш санъаткор томошабин эътиборини қозона олди. Унинг ижросидаги «Газли» ашуласи қумлар ўртасида мағрур қад кўтарган ёш шаҳар ҳақида лирик ҳикоядир. Бу қўшиқ Бухоро — Урал газопроводи қурувчиларига бағишланади.

Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Юнус Тўраев Бухородаги музика билим юртини тамомлаган. Сўнгра Совет Армияси сафида хизмат қилишга чақирилади. Бу ерда ёш ўзбек йигитининг хушовозидан хабардор бўлиб уни Одесса ҳарбий округи ашула ва рақс ансамблига юборишади. Ёш қўшиқчи ўз гарнизони жангчилари олдида ашула айтибгина қолмай, Руминияда, Болгария, Венгрия, Польшада ҳам ансамблнинг концертларида иштирок этади. Украинага ва унинг халқига бўлган муҳаббат артистда бир умрга сақланиб қолган. Шунинг учун ҳам унинг репертуарида тингловчиларга ёқиб қолган украин қўшиқлари муносиб ўрин олган. Албатта, Юнус ўзбек эстрада қўшиқлари: «Интизорман», «Гул диёрим», «Кетма, Нигор», «Шоферлар»ни ҳам маҳорат билан ижро этади.

Оркестрда Зокировлардан бирйўла уч киши: Ботир, Луиза ва Навфал қатнашишади.

Ўзбекистон ССР да хизмат кўрсатган артистка Луиза Зокирова яқинда навбатдаги чет эл сафаридан — қардош Венгриядан қайтиб келди. Луиза «Ойижон», «Наманганнинг олмаси» ва «Қамишлар» каби халқ ашулаларини, тожик, афғон ва ҳинд қўшиқларини ҳам ижро этади. Эндиликда Луиза Зокирова совет эстрадасининг анчайин тажрибали ижрочиларидан бўлиб қолди. Унинг саҳнадан ёқимли боқиши, кийимни дид билан танлаши, майин овози ва қўшиқларни ижро этишдаги ўзига хос нозик ҳаракатлари томошабинларга ҳамиша манзур бўлади.

Шу кунларда оркестрда вақтинча чиқмаётган Навфалнинг ҳаётида масъулиятли давр бошланган. У Тошкент консерваториясида диплом ҳимоясига ҳозирланмоқда.

Ўзбекистон эстрада оркестри коллективи кўп йиллик тажриба тўплаб, ўзига хос программа яратган. Бу программанинг туғилиши Тошкентда бўлиб ўтган Осиё ва Африка мамлакатлари ёзувчиларининг машҳур конференцияси билан боғлангандир. Ана шу катта воқеага бағишланиб, биринчи программа яратилган эди. Оркестр ва унинг солистлари ижодида бу воқеа кейинчалик бош йўлни белгилаб берди: Оркестр жонажон юртимизда туғилган куй ва қўшиқлардан ташқари Шарқ халқларининг янги прогрессив асарларини ҳам энг оммавий жанр билан пропаганда қила бошлади. Чиндан ҳам агар сиз Ўзбекистон эстрада оркестрининг репертуарини диққат билан тингласангиз, унинг асосий қисмини совет ва чет эл шарқи ашула ва музикалари эгаллаганлигини пайқайсиз. Оркестр фаолиятининг яна бир диққатга сазовор жиҳати бор. Коллектив ўзбек маданиятини республикамиздан ташқарида муносиб тарзда намойиш этабилади. Ватанимиз картасида бирон-бир йирик шаҳар йўқки, бу ажойиб коллектив концерт бермаган бўлсин. Яна шуниси муҳимки, Икром Акбаров, Манас Левиев, Шариф Рамазонов, Мутал Бурхонов сингари талантли композиторлар бу оркестр учун махсус асарлар яратиб берадилар. Коллектив Ўзбекистон композиторлари учун эстрада ашулаларининг ижодий лабораторияси ҳисобланади.

Ўзбекистон эстрада оркестри ҳақидаги ҳикоямизни Ботир Зокиров ҳақида яна бир неча оғиз сўз айтиш билан якунламоқчимиз. Ботир коллективнинг бадиий раҳбари бўлибгина қолмай унинг асосий солисти ҳамдир. Гарчи ҳали у 30 га бормаган бўлса ҳам бой ижодий ҳаётни бошидан кечирди. Унинг қўшиқларини фақатгина бизнинг мамлакатимизда, совет маданиятининг маркази Москвада мароқ билан тинглабгина қолмай, уни Германия Демократик Республикаси, Халқ Польшаси ва ниҳоят Парижда ҳам олқишлашган.

СССР халқ артисткаси Евгения Мирошниченко, Озарбайжонда хизмат кўрсатган артист Муслим Магомаев билан бирга Ботир ўтган йили Францияга сафар қилган эди. У ажойиб француз халқи ҳақида, унинг бой музейлари, ҳайкаллари, талантли артистлари ҳақида завқ билан ҳикоя қилади. Айни чоқда маданиятнинг талантли кишилари хор-зорликда яшаётганлигини, эътибордан четдалигини афсусланиб эслайди.

— Ана шунда, Ватандан узоқда, — дейди Ботир Зокиров, — совет артисти бўлиш қандай бахт эканлигини, бизнинг ижод қилишимиз учун ҳамма шароитлар яратиб берилганлигини тўла тушуниб етдим.

Моҳир қўшиқчи Ботир Зокиров навбатдаги концертдан сўнг.

Яна шуни айтиш керакки, Ботир оилада яхши музика таълими олган, отаси Ўзбекистон ССР халқ артисти Карим Зокировдан бой тажриба ва ўз халқига муҳаббат туйғуларини олиб, ўзбек саҳнасига ўз қўшиғи, ўз овози билан кириб келган. У севги ҳақида, халқ бахти ва порлоқ келажаги учун жонини тиккан ватанпарвар қаҳрамонлар ҳақида жаҳоннинг жуда кўп тилларида куйлайди. Одатда у тингловчига аввал қўшиқ мазмунини ҳикоя қилиб беради, сўнгра ўша халқ тилида куйлайди. Ботир Зокировнинг — нозик, ўйчан ва талантли ашулачи ва актернинг ҳар бир қўшиғи ғоят юксак бадиий образ сифатида қалбларда жаранглайди.

Т. ХОЛМАТОВ.

ДУНЁ ХАБАРЛАРИ

МАМЛАКАТЛАР ОДАМЛАР ВОҚЕАЛАР

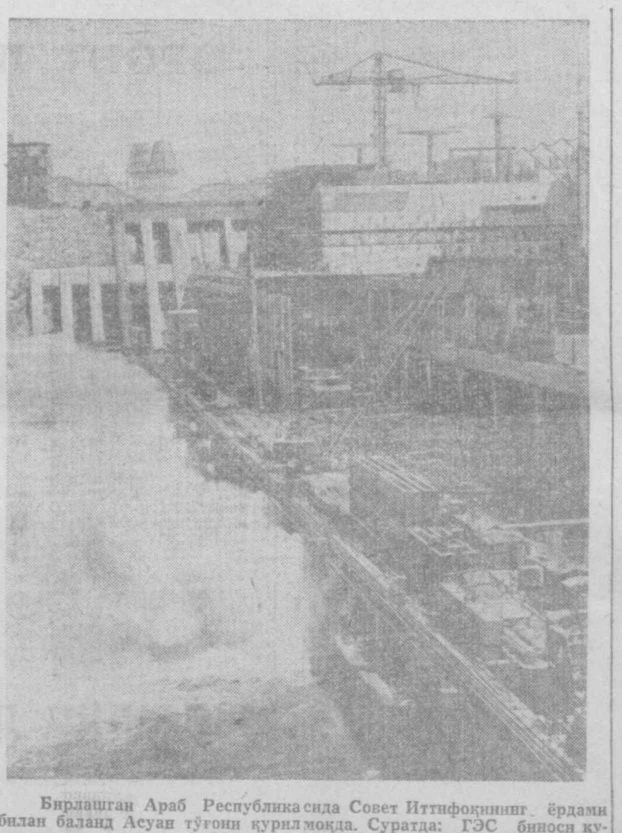

Бирлашган Араб Республикасида Совет Иттифоқининг ёрдами билан баланд Асуан тўғони қурилмоқда. Суратда: ГЭС биноси қурилишида. А. Мигушин фотоси, (ТАСС фотохроникаси).

Хитойдаги воқеалар

Албания делегациясн Уханга келиши муносабати билан Хитой Халқ Республикаси Давлат Кенгашининг Бош министри Чжоу Энь-лай 9 октябрда бу ерда ўтказилган митингда нутқ сўзлади. У аввалги нутқлари каби шу нутқида ҳам Совет Иттифоқига ва бошқа социалистик мамлакатларга қарши туҳмат гапларни айтди, «Маонинг энг яқин сафдоши» маршал Линь Бяога итоатгўйлик ва хушомадгўйлик қилиб, Мао Цзэдунни кўкларга кўтариб мақтади. «Ухань, — деди у, шонли традициялар шаҳридир. Бизнинг улуғ йўлбошчимиз раис Мао Цзэ-дун бу ердаги Янцзи дарёсида тўлқинлар оша кўп марта сузиб юрган эди».

Шу билан бирга бу нутқда «маданий революция» ва унинг оқибатлари тўғрисида муҳим эътирофлар борлигини ҳам кўрамиз. Пекин раҳбарлари шу вақтгача буларни тан олмаслик учун беҳуда уриниб кўрган эдилар. Чжоу Энь-Лай илгариги нутқларининг бирида ўн икки вилоят ва районда «қийинчиликлар» борлигини анчайин тилга олиб ўтган эди. Чжоу Энь-Лай ўша вақтда, жумладан, Гуандун, Фуцзянь, Сичуань, Тибет, Синьцзян вилоятларини ва Гуанси — Чжуан автоном районини тилга олган эди.

Чжоу Энь-Лай Уханда сўзлаган нутқида мамлакатда «тартибсизликлар» содир бўлаётганлигини ва бундай «тартибсизликлар» Уханда «чўққисига етганлигини» тан олди. Чет эл матбуоти Уханда Мао Цзэ-дун сиёсатининг тарафдорлари билан бу сиёсатнинг мухолифлари ўртасида қонли тўқнашувлар бўлганлиги тўғрисида кўп ёзган эди. Аммо Пекин ўша вақтда бу тўғрида лом-мим ҳам демаган эди. Энди бўлса Чжоу Энь-Лай «икки ойдан кўпроқ вақт муқаддам Ухань устида даҳшатли булутлар пайдо бўлганлиги» ва Ухань райони «жиддий кураш даврини» бошидан кечирганлиги тўғрисида гапириб қолди.

Чжоу Энь-Лай «маданий революция»ни амалга оширувчи ташкилотлар ўртасида ихтилофлар борлигини тан олди ва уларни «майда буржуазияга хос ўз гуруҳбозлигини бартараф қилиш»га чақирди.

Мао Цзэ-дун пропагандаси шу вақтгача «маданий революция» ишлаб чиқаришини рағбатлантириб келди, деб даъво қилган эди.

Чжоу Энь-Лай Уханда сўзлаган нутқида эса мамлакатдаги ички кураш ишлаб чиқаришни изидан чиқариб, экономикада тартибсизликни вужудга келтирганлигини ҳақиқатда эътироф этди.

«Маданий революция» туфайли, деди у, «ишлаб чиқариш анчагина зарар кўрди... хусусан тартибсизликлар рўй берган жойда бу ҳол ишлаб чиқаришга маълум даражада салбий таъсир қилди».

Ниҳоят, Чжоу Энь-Лай Мао Цзэ-дун группаси партия кадрлари ўртасида ва давлат аппаратида янада кенг кўламда тозалаш ўтказишни мўлжаллаётганлигини тан олди. «Танқид»дан кейин, деди у, «кекса кадрларнинг кўпидан қутилиш» иложи бўлади. Турли муассасаларда кураш, танқид қилиш ва қайта ташкил этиш соҳасидаги иш, — деди у, — «асосан ҳали бошланганича йўқ». Бу гапдан шундай маъно келиб чиқадики, аҳоли сайлаган ҳокимият органларини тарқатиб юбориш ва партия қадрларини кўплаб алмаштириш соҳасида шу вақтгача амалга ошириб келинган ишлар давом эттирилади.

Шу муносабат билан Мао Цзэ-дуннинг хотини Цзян Циннинг яқинда сўзлаган нутқи ҳам диққатга сазовордир. Цзян Циннинг нутқи эълон қилинмаган бўлса ҳам, Маонинг директиваси сифатида хунвэйбинлар ўртасида тарқатилди ва чет эл мухбирларининг хабарларида бу нутқдан нақллар келтирилди. Цзян Цин бу ҳужжатда «баъзи жойлардаги аҳвол жиддий тус олганлиги»ни тан олди. У ҳозирги вақтда Мао Цзэ-дун «ҳар бир вилоят ва ҳар бир йирик шаҳар масаласи билан алоҳида шуғулланмоқда», деб хабар қилди. Цзян Цин Мао тарафдорларини аввало вилоят, шаҳар ёки районда «революцион комитет» тузиш ва бутун ҳокимиятни шу комитет қўлига топширишга, шундан кейин эса «кураш — танқид — қайта ташкил этиш» шиорини амалга ошира бошлашга чақирди.

«Революцион комитетлар»ни тузиш учун узоқ вақт кампания олиб борилди. Маҳаллий қўмондонлик, ҳарбий қисмларнинг вакиллари, «революцион омма», яъни хунвэйбинларнинг вакиллари ва Мао Цзэ-дунга содиқ бўлган партия кадрлари вакиллари шу «комитетлар»га кириши керак эди. Узоқ вақт шундай кампания ўтказилгандан кейин бундай комитетлар ҳозиргача Пекинда, Шанхайда ва 26 вилоятнинг бештасида тузилди, холос. Олти вилоятда муваққат «тайёргарлик комитетлари» ташкил этилди.

Аммо, Хитой вилоят газеталарининг таъкидлаб ёзишича, «революцион комитетлар»нинг тузилиши Мао Цзэ-дун мухолифларининг кўрсатаётган қаршилиги ҳали барҳам топганлигидан далолат бермайди. «Шаньси Жибао» газетаси 7 октябрь сонида Шаньси вилоятидаги «омманинг бир қисми пойтахтдаги «16-Май» ташкилотининг таъсири билан «вилоят революцион комитетига қарши кетма-кет қаттиқ ҳужум қилмоқда» деб нолиб ёзди. Илгари «16-Май» ташкилоти «маданий революция» сиёсий шиорлари ўйлаб тўқилган ва сохта бир нарса, «революция»нинг ўзи эса ҳокимият учун курашда муносиб бир йўл эмас, деб ҳисоблайди, деган гаплар билан мазкур ташкилотни дангал айблаган эдилар. (ТАСС).

ВЕНГРИЯДА ЎЗБЕКИСТОН МАДАНИЯТИ ДЕКАДАСИ ТАМОМ БЎЛДИ

БУДАПЕШТ, 11 октябрь. (ТАСС). Бугун СССРнинг Венгрия Халқ Республикасидаги элчиси Ф. Е. Титов Ўзбекистон ССР делегацияси шарафига қабул маросими ўтказди. Шу билан Венгрияда Ўзбекистон маданияти декадаси тамом бўлди. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Бюроси аъзолигига кандидат М. Т. Турсунов бошчилигидаги делегациядан ташқари Венгриядаги декада муносабати билан бир группа таниқли ўзбек артистлари ва Ўзбекистон ССР «Баҳор» давлат халқ ансамбли бу ерда меҳмон бўлиб турди. Ўзбек артистларининг кўрсатган томошалари, Венгрия меҳнаткашлари билан бўлиб ўтган ўнлаб дўстона учрашувлар ўзбек халқининг ҳаёти, маданияти, санъатига бўлган жуда катта қизиқишнинг гувоҳи бўлди.

Ўзбекистонлик меҳмонлар мамлакат бўйлаб сафар қилдилар, Секешфехерварда, Сомбатхейда, Дьерда ва мамлакатнинг бошқа шаҳарларида бўлдилар.

КИЧКИНА ДЕМАНГ БИЗНИ...

Цирк залида дамба-дам қаҳқаҳа, қувноқ гурунг кўтарилиб турарди. Ўтирганларнинг нигоҳи масхарабозда. Масхарабоз эса турли қиёфага кириб, ўзининг ўткир сўзлари билан томошабинларда кулги уйғотибгина қолмай, балки гоҳида учраб турадиган жузъий иллатларни моҳирона танқид ҳам этяпти.

Кишиларни кулдира билишнинг ўзи—катта санъат. Одам ҳар нарсага ҳам кулавермайди. Бу ерда эса кулги шинавандаларининг чеҳрасидан табассум, лабидан ханда аримайди. Улар маъноли сатира тиғига олинаётган воқеани усталик билан топа билган санъаткорнинг маҳоратига кула-кула таҳсинлар айтишарди.

Кишиларнинг кўнглидаги гапни топиш қанчалар машаққат. Бунинг учун санъаткордан жуда катта меҳнат талаб қилинади. Санъаткор мудом ижод, изланишда бўлади.

Анна Николаевна Русская ҳам ана шундай изланувчан санъаткорлардан. У биринчи бўлиб 1949 йилда Совет Иттифоқининг турли жойларидан ҳар хил миллатдаги лилипутлар группасини тузди. Шу билан бирга у ўша пайтларда Москва давлат циркида акробатчи артист ҳам эди. Анна Николаевна биз билан суҳбатда группа ташкил қилган кезларини бир-бир эслади.

— Бир куни менга Николай Донец ҳақида сўзлаб, унинг шу яқин атрофда яшашини, анча қобилиятли эканлиги ва ундан келажакда яхшигина цирк артисти чиқиши мумкинлигини айтишди. Николайни топиб унга турли хил цирк ўйинларини ўргатиб, машқ қилдира бордик. Қарасам Николайнинг бир ўзи зерикиб қоладиган. Кейин у ёқ-бу ёқни суруштирдим. Н. Донецнинг сафига кейин Людмила Ильяш ва Иван Қулишлар

ЦИРК

қўшилишди. Учови ҳам украиналик эди. Бора-бора уларнинг сафи яна орта борди, — деди А. Русская. — Булар билан кўзланган мақсадга эришаяпмиз. Группамдан ҳурсандман. Ҳамма артистлар ҳушёр, ўзига нисбатан талабчан, одобли. Катта цирк артистларидан ҳеч қолишадиган жойимиз йўқ. Группада ўн уч ёшдан тортиб 50 ёшдан ошганларгача бор. Лекин улар ўзларини ҳали ҳам тетик сезишади.

Программамиз ранг-баранг; акробатика, гимнастика, қўл ўйини, сатирик ашулалар, қизиқчилик ва ҳоказо. Мана программамиздаги ўйинларнинг бири; саҳнага икки актёр чиқади. Саҳна ичкарисида бирининг кўзи боғлиқлик туради. Иккинчиси эса саҳнадан чиқиб залда ўтирганлар олдини айланиб ўтиб, кимда нима борлиги, исми нима, ёши нечадалигини кўзи боғланган шеригидан сўрайди. У эса саволга аниқ жавоб қайтаради.

«Танаффус» эълон қилишнинг ҳам чиройлироқ усулини топиш мақсадида қизиқчимиз Кирилл Алексеевич Сиренко билан кишиларни усталик билан алдайдиган пўли образининг нозик ҳаракатларини ўрганиб чиқдик. Бу образни Кириллнинг ўзи жуда чаққонлик билан ижро этиб қўлидаги карталардан «Танаффус» сўзини аренага териб чиққанда томошабинларнинг олқишига сазовор бўлди.

Бугун Тошкентда меҳмон бўлиб турган бу санъаткорлар Совет Иттифоқининг бошқа шаҳарлари — Одесса, Уфа, Куйбишев, Рига, Архангельск, Кемерово, Волгоградда ҳам ўз маҳоратларини кўрсатишган. Шу кеча-кундузда улар байрам программасини тайёрлаш билан банд. Санъаткорлар Октябрнинг ярим асрлик тўйига муносиб тўёна тайёрлаб, кишилар кўнглини хушнуд қиладилар, деган умиддамиз.

Фарида УСМОНОВА,

ТошДУ студенти.

Лилипутлар кўрсатаётган томошалар тошкентликларга ғоятда манзур бўлаётир. Суратларда: 1. (чапда) Қизиқчи Кирил Сиренко пўли образида. 2. (ўнгда) Артистлардан И. Кулиш ва Н. Донец сатирик лапар ижро этишяпти.

М. Нуриддинов фотолари.

Реклама ва эълонлар

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

Рус тилида: 10.55 — Эшиттиришлар программаси, 11.00 — Қаҳрамонлар ёнимизда («Ёшлик» студияси), 11.30 — Концерт, 11.55 — Телефильм.

Ўзбек тилида: 13.05 — Оқ қайинлар ортида (илмий-оммабоп фильм), 13.55 — Миртемир. Инсон мадҳи, 14.15 — Рус мўъжизаси (ҳужжатли фильмнинг биринчи серияси), 16.55 — Эшиттиришлар программаси, 17.00 — Телеянгиликлар (рус тилида), 17.55 — Кўқон ёшлари—юбилейга («Ёшлик» студияси), 18.50 — Телеянгиликлар, 19.05 — Ўзбек рақси усталари. Малоҳат Исҳоқова; 19.55 — Эшиттиришлар программаси.

20.00 дан — Москва кўрсатади.

ИККИНЧИ ПРОГРАММА

13.00 дан — Москва кўрсатади.

ТОШКЕНТ КУРСАТАДИ

Ўзбек тилида: 20.00 — Арафа (телефильм). 21.30 — Озарбайжон эстрада усталарининг концерти, 21.50 — Уталмаган бурч (бадиий фильм).

УЧИНЧИ ПРОГРАММА

17.00 дан — Фрунзе кўрсатади.

ТЕАТР

НАВОИИ НОМЛИ АКАДЕМИК КАТТА ТЕАТРДА — 14/Х да Қири қиз, 15/Х да кундуз Доктор айболит, кечқурун Аида.

ҲАМЗА НОМЛИ АКАДЕМИК ДРАМА ТЕАТРИДА — 14/Х да Улимдан кучли, 15/Х да кундуз Сарвқомат дилбарим, кечқурун Қирол Лир.

МУҚИМИЙ НОМЛИ ТЕАТРДА — 14/Х да Бағри тош, 15/Х да Фарҳод ва Ширин.

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЦИРКИДА — Анна Русских раҳбарлигида лилипут цирк артистларининг юбилей программаси. Якшанба куни уч марта томоша кўрсатилади. Кундуз соат 12. 3 ва кеч 7 яримда. Билетлар сотилмоқда.

КИНО

Замонамиз қаҳрамони (1 ва 2-серия) — САНЪАТ САРОЙИ (кундуз ва кечқурун)

Нотр-Дам устидаги соялар — «ЧАЙКА», «ВОСТОК», «СПУТНИК», «ДРУЖБА», «КОМСОМОЛ 30 ЙИЛЛИГИ» (кундуз ва кечқурун).

Женя, Женяхон ва «катюша» — «ЎЗБЕКИСТОН», «МОСКВА», НАВОИЙ номли (кундуз ва кечқурун).

Бу кунни унутма — «ЎЗБЕКИСТОН 25 ЙИЛЛИГИ» (кундуз ва кечқурун).

Редактор А. ИСМОИЛОВ.

«ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ» («ТАШКЕНТСКАЯ ПРАВДА») — Орган Ташкентского обкома КП Узбекистана, областного Совета депутатов трудящихся.

Бизнинг АДРЕС: Тошкент, «Правда Востока» кўчаси, 26 уй.

РЕДАКЦИЯ ТЕЛЕФОНЛАРИ: Редактор — В35212, Редактор ўринбосарлари — В35885, В31232, Масъул сэкретарь — В34808. Пропаганда, адабиёт ва санъат бўлимлари — В31936. Саноат, транспорт ва қурилиш бўлими — В33786. Партия турмуши, Ахборот ва спорт бўлимлари — В 35811, Қишлоқ хўжалиги, фан, мактаб ва олий ўқув юртлари бўлимлари — В39050, Совет қурилиши, маиший хизмат ва шаҳар хўжалиги бўлими — В38761. Хатлар ва оммавий ишлар бўлими — В34048. Эълонлар бўлими — В38142. Коммутатор — В30249 дан В30258 гача.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бирлашган нашриётининг босмахонаси. Тошкент шаҳри.

Р. 01313 Индекс — 64697. А. 1767.